

Số Đặc biệt, 2023
Cộng hòa Séc
26.12.2023

LUẬT KHOA

tạp chí



Luật Khoa tạp chí là một dự án
của Sáng kiến Pháp lý Việt Nam
(Legal Initiatives for Vietnam),
một tổ chức phi lợi nhuận đăng ký ở
California, Hoa Kỳ theo quy chế 501(c)(3).

Địa chỉ đăng ký tại Hoa Kỳ: 1520 E. Covell
Suite B5 - 426, Davis, CA 95616.

Văn phòng chính: Đài Bắc, Đài Loan.

Tổng biên tập: Trịnh Hữu Long.
Ban biên tập: Trần Quỳnh Vi,
Phạm Đoàn Trang.

Mọi thắc mắc, góp ý xin gửi về:
bbt@mail.luatkhoa.org.

© Từ 2014

Luật Khoa tạp chí
Số Đặc biệt, 2023
Phát hành miễn phí
ngày 26/12/2023.

Phiên bản PDF và EPUB
của các số báo thông thường của
Luật Khoa tạp chí nằm trong các
gói “Member” (\$2/tháng)
và “Supporter” (\$5/tháng)
trên www.luatkhoa.com.

Luật Khoa là tạp chí phi lợi nhuận.
Toàn bộ doanh thu được tái đầu tư
để phát triển tạp chí.

LỜI TÒA SOẠN:

Cảm hứng Cộng hòa Séc

Luật Khoa tạp chí đã từng làm một số báo về quá trình dân chủ hóa ở Đài Loan vào tháng Mười năm 2022. Lý do đơn giản là Đài Loan có rất nhiều điểm tương đồng về văn hóa với Việt Nam và chúng ta có thể học hỏi được nhiều điều từ họ.

Nay, sau hơn một năm, Luật Khoa tiếp tục hành trình nghiên cứu về dân chủ hóa với một quốc gia khác: Tiệp Khắc (cũ) và Cộng hòa Séc - vốn tách ra từ Tiệp Khắc (cũ).

Chắc không nói bạn cũng đoán được lý do: họ là một nước dân chủ thoát thai ra từ quá khứ cộng sản. Chúng tôi tin rằng Cộng hòa Séc - cùng với Đài Loan - là hai trong số những ví dụ tốt nhất về dân chủ hóa mà người Việt Nam chúng ta có thể học hỏi.

Tiệp Khắc bắt đầu dân chủ hóa vào một năm rất đặc biệt của lịch sử thế giới: 1989. Đó là năm Bức tường Berlin sụp đổ ở Đức, Công đoàn Đoàn Kết thắng cử ở Ba Lan, chế độ cộng sản ở Hungary và các nước Đông u khác cũng trên đà sụp đổ, còn Trung Hoa cộng sản thì trải qua phong trào đòi dân chủ lớn nhất trong lịch sử của mình ở Quảng trường Thiên An Môn.

Cũng chẳng hiểu vì sao mà ban nhạc Thụy Điển ABBA lại viết ca khúc để đời của họ - có tựa đề “Happy New Year” - như thế này vào năm 1980:

*“...It's the end of a decade
In another ten years time
Who can say what we'll find
What lies waiting down the line
In the end of eighty-nine...”*

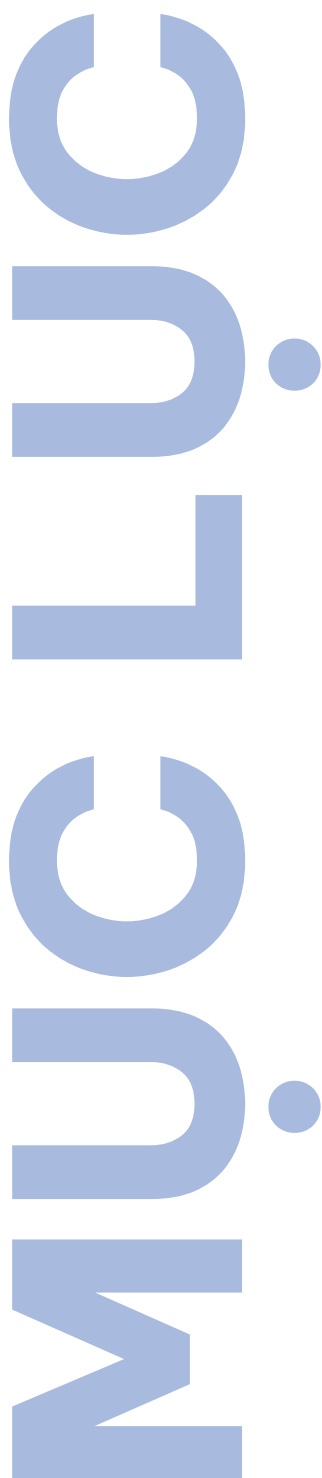
Đúng vào những ngày cuối cùng của năm “eighty-nine” đó, nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Tiệp Khắc đã bước sang một trang sử mới của họ: trang sử không cộng sản, không độc tài.

Và ngày nay, không những Cộng hòa Séc đã trở thành một quốc gia dân chủ và thịnh vượng, họ còn đang dang tay ra giúp đỡ các nỗ lực dân chủ hóa trên thế giới. Số báo này của Luật Khoa, rất may mắn, được Bộ Ngoại giao Cộng hòa Séc tài trợ toàn bộ thông qua chương trình Cổ xúy Chuyển đổi (Transition Promotion) của họ. Tòa soạn chúng tôi xin cảm tạ nghĩa cử này của Bộ Ngoại giao, Chính phủ và nhân dân Cộng hòa Séc.

Cũng xin thưa với quý vị độc giả rằng dù nhận kinh phí tài trợ từ ai, Luật Khoa vẫn luôn giữ vững nguyên tắc báo chí độc lập của mình và hoàn toàn tự quyết định về nội dung. Chúng tôi tin chắc rằng đây chính là điều mà Bộ Ngoại giao Cộng hòa Séc cũng như các nhà tài trợ cá nhân, tổ chức khác của Luật Khoa luôn mong mỏi.

Trân trọng,

Trịnh Hữu Long
Tổng biên tập



- 04** *Luật Khoa Tạp chí*
Dòng lịch sử: Cộng hòa Séc
- Từ độc tài tới dân chủ
- 10** *Võ Văn Quân*
Hiến chương 77 và tinh thần
công dân của một phong
trào dân quyền
- 16** *Trịnh Hữu Long*
Cộng hòa Séc đã cải cách
hiến pháp như thế nào
- 19** *Võ Văn Quân*
Chính phủ nhỏ hay chính phủ
lớn? Bài học dân chủ hóa từ
Cộng hòa Séc
- 23** *Trần Hà Linh*
Vì sao Cộng hòa Séc không
cấm đảng cộng sản?
- 26** *Văn Khiêm*
Cộng hòa Séc: Khi tòa tối cao
không nằm ở thủ đô

30 *Văn Khiêm*
**Phục hồi tài sản bị chính quyền
cộng sản tước đoạt: Cộng hòa
Séc đã làm thế nào?**

33 *Trần Hà Linh*
**Tài sản của Đảng Cộng sản
Tiệp Khắc sau Cách mạng
Nhưng: Chuyện gì đã xảy ra?**

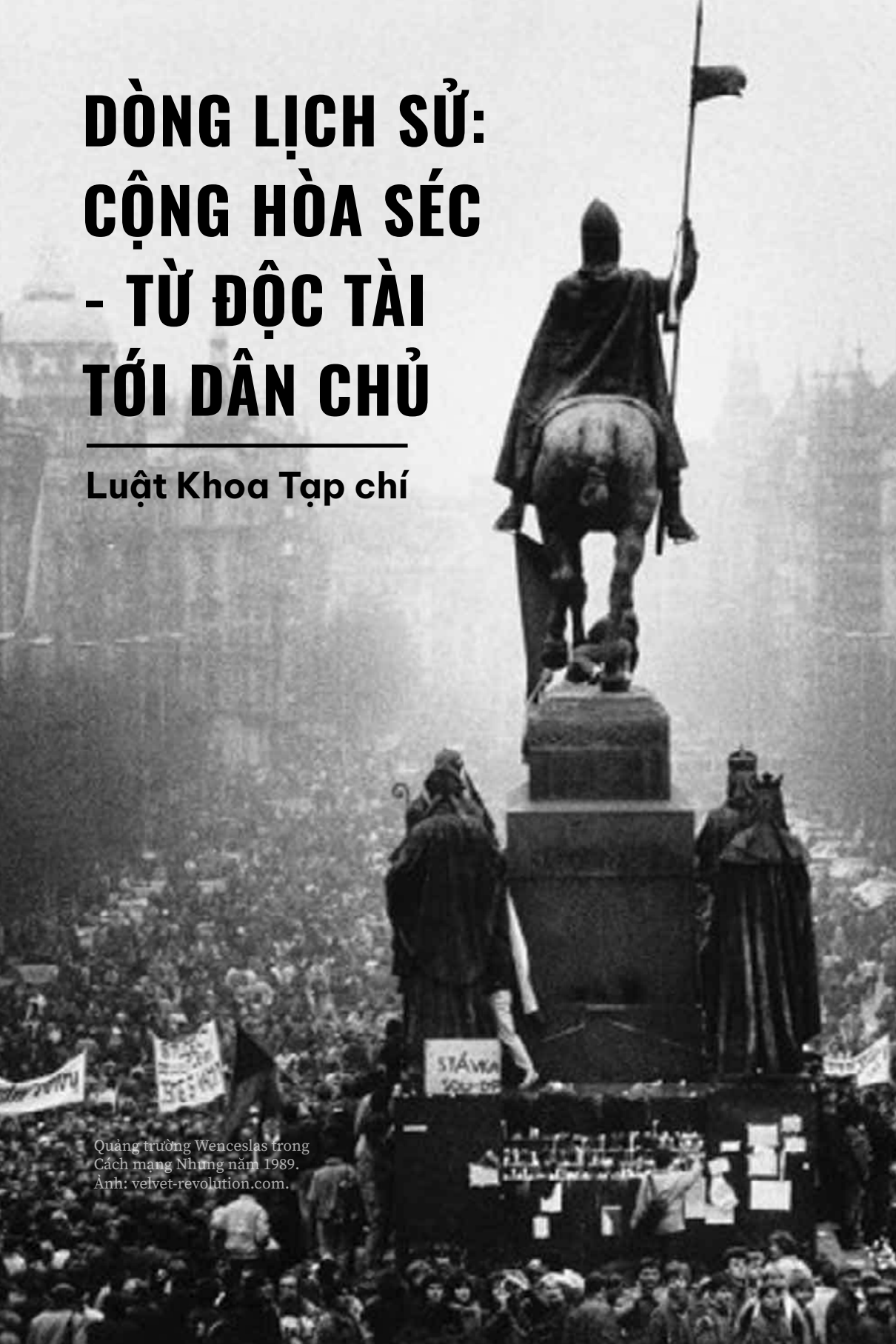
36 *Nguyễn Hạnh*
**Chính trị hóa giáo dục ở nước
cộng sản Tiệp Khắc**

40 *Trần Hà Linh*
**Cộng hòa Séc đã ít nhất hai lần
khuyến nghị Việt Nam thực thi
dân chủ đa đảng**

42 *Hứa Y Định*
**Độc sách cùng Đoàn Trang
“Quyền lực của những người
vô danh”: Sống thật là đủ để
chống độc tài**

DÒNG LỊCH SỬ: CỘNG HÒA SÉC - TỪ ĐỘC TÀI TỚI DÂN CHỦ

Luật Khoa Tạp chí



Quảng trường Wenceslas trong
Cách mạng Nhung năm 1989.
Ảnh: velvet-revolution.com.

Trước 1918

Vùng ngày nay là Cộng hòa Séc có lịch sử từ hàng ngàn năm trước và từng thuộc về những vương quốc khác nhau ở châu Âu.

1918

Ngày 28/10, Cộng hòa Tiệp Khắc (Czechoslovakia Republic) được thành lập sau khi liên minh Áo-Hung thất trận trong Thế chiến I, gồm ba vùng Bohemia, Moravia, và Slovakia. [1] Tomáš Masaryk được bầu làm tổng thống. Tiệp Khắc trở thành nước công nghiệp phát triển nhất ở Đông Âu và là một trong những quốc gia dân chủ ít ỏi trên thế giới vào thời điểm đó.

1938

Đức Quốc xã chiếm và sáp nhập vùng nói tiếng Đức Sudetenland của Tiệp Khắc vào lãnh thổ của mình.

1939

Đức Quốc xã chiếm vùng Bohemia và Moravia, biến họ thành xứ bảo hộ. Vùng Slovakia trở thành một nước chư hầu ủng hộ phát xít.

1945

Đức Quốc xã thua trận trong Thế chiến II. Quân Liên Xô tiến vào Praha. Nền cộng hòa được khôi phục ở Tiệp Khắc nhưng chỉ ở tình trạng dân chủ hạn chế với Đảng Cộng sản Tiệp Khắc chiếm ưu thế.

1948

Ngày 25/2, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc kiểm soát được toàn bộ nội các sau khi đe dọa các bộ trưởng không phải là đảng viên cộng sản. Các thiết chế chính quyền khác cũng nhanh chóng chịu khuất phục. Sự kiện đảo chính này mở ra kỷ nguyên cộng sản toàn trị ở Tiệp Khắc. [2]

1968

Bí thư Thứ Nhất Alexander Dubček của Đảng Cộng sản cùng với phe cấp tiến trong đảng tiến hành cải cách chính trị, khôi phục một số quyền con người, khuyến khích người dân không phải là đảng viên tham gia chính trị. Chương trình này được mô tả là “chủ nghĩa xã hội mang gương mặt người”, hay còn có tên là Mùa xuân Praha.

Chương trình này khiến Liên Xô nổi giận. Ngày 20/8, Hồng quân Liên Xô tiến vào thủ đô Praha, bắt giữ Dubček, chấm dứt chương trình cải cách. Tiệp Khắc trở lại với quỹ đạo của Liên Xô.

1969

Ngày 16/1, Jan Palach - sinh viên Đại học Charles - châm lửa tự thiêu tại Quảng trường Wenceslas ở Praha để phản đối cuộc xâm lược và sự chiếm đóng của Liên Xô.

1977

Một nhóm nhà bất đồng chính kiến, bao gồm cả nhà biên kịch Václav Havel, xuất bản Hiến chương 77, kêu gọi khôi phục các quyền dân sự và chính trị. [3]

1989

Tháng Một, 5.000 người tụ tập ở Quảng trường Wenceslas ở thủ đô Praha để tưởng niệm cái chết của sinh viên Jan Palach và phản đối sự chiếm đóng của Hồng quân Liên Xô. Cảnh sát đã dùng vũ lực bắt giữ hàng loạt người biểu tình. [4] Một số cuộc biểu tình khác tiếp nối và tiếp tục bị đàn áp.

Ngày 17/11, sinh viên tổ chức một cuộc biểu tình lớn ở Praha trong một phong trào về sau được gọi là “Cách mạng Nhung”, đòi chấm dứt chế độ chính trị một đảng và tiến hành bầu cử tự do. [5] Dù bị cảnh sát đàn áp thẳng tay nhưng phong trào này

nhạnh chóng lớn mạnh và có lúc lên đến nửa triệu người.

Ngày 28/11, trước áp lực của phong trào biểu tình, Đảng Cộng sản tuyên bố từ bỏ quyền lực. Quốc hội sau đó sửa Hiến pháp, bãi bỏ điều khoản về chính quyền một đảng. Chế độ cộng sản chính thức sụp đổ.

Ngày 29/12, Václav Havel được Quốc hội - với đa số là đảng viên cộng sản - bầu làm tổng thống lâm thời.

1990

Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Czechoslovakia (Tiệp Khắc) đổi tên thành Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak.

Ngày 5/7, Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak tổ chức cuộc tổng tuyển cử tự do đầu tiên. Diễn đàn Dân sự (Civic Forum) thắng lợi giòn giã với gần 50% số ghế tại Quốc hội Liên bang. [6] Đảng Cộng sản Tiệp Khắc chỉ giành được 13-14% số phiếu. Václav Havel được Quốc hội Liên bang bầu làm tổng thống. [7]

Trong nửa đầu năm 1990, Quốc hội Liên bang ban hành hàng loạt đạo luật về tự do đảng phái, hiệp hội, hội họp, báo chí, v.v. Án tử hình bị bãi bỏ. Các đạo luật khôi phục các hình thức sở hữu, luật doanh nghiệp và các luật tư khác cũng lần lượt ra đời.

Ngày 23-24/11, cuộc bầu cử tự do đầu tiên được tiến hành ở cấp địa phương. Diễn đàn Dân sự giành được 36% số phiếu, Đảng Cộng sản Bohemia và Moravia giành được 17% số phiếu.

1991

Quân đội Liên Xô hoàn toàn rút khỏi Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak.

1992

Tháng Sáu, các đại diện của Cộng hòa Séc và Cộng hòa Slovak đạt được thỏa thuận về việc chia tách thành hai quốc gia độc lập.

Lần lượt vào tháng Chín và tháng Mười Hai, Cộng hòa Slovak và Cộng hòa Séc thông qua bản hiến pháp của riêng mình. Một phần của Hiến pháp Slovak có hiệu lực từ ngày 1/10. [8]

1993

Ngày 1/1, Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak tách thành hai quốc gia độc lập: Cộng hòa Séc và Cộng hòa Slovakia. Hiến pháp của Cộng hòa Séc và phần còn lại của Hiến pháp Slovak chính thức có hiệu lực.

Ngày 26/1, Václav Havel được Quốc hội bầu làm tổng thống của Cộng hòa Séc.

1998

Václav Havel được Quốc hội bầu làm tổng thống nhiệm kỳ thứ hai.

1999

Cộng hòa Séc trở thành thành viên đầy đủ của Khối Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương (NATO). [9]

2004

Cộng hòa Séc gia nhập Liên minh Châu Âu (EU).

2012

Cộng hòa Séc sửa Hiến pháp để chuyển sang mô hình cử tri trực tiếp bầu tổng thống thay vì bầu gián tiếp thông qua Quốc hội. [10]

2016

Cộng hòa Séc có tên viết tắt mới trong tiếng Anh là Czechia. □

An illustration of two hands, one from the left and one from the right, holding a bright yellow rectangular sign. The sign has bold black text on it. The background is a textured green with faint, repeating geometric patterns.

ĐÓNG GÓP CHO

LUẬT KHOA

Chúng tôi làm báo độc lập.
Không sợ ai.
Không nịnh ai.

Hãy đóng góp cho Luật Khoa để
xây dựng báo chí độc lập Việt Nam:

donorbox.org/luatkhoa

Luật Khoa là một dự án của tổ chức
Sáng kiến Pháp lý Việt Nam (Legal
Initiatives for Vietnam), một tổ chức
phi lợi nhuận đăng ký ở California,
Hoa Kỳ theo quy chế 501(c)(3).

Mọi khoản đóng góp của độc giả ở
Hoa Kỳ đều được khấu trừ thuế (tax
deduction). Số EIN của chúng tôi:
81-5257301.

Đã có Báo cáo Thường niên 2021
tại đây: [www.liv.ngo/bao-cao-
thuong-nien-annual-report-2021](https://www.liv.ngo/bao-cao-thuong-nien-annual-report-2021)

Liên hệ: editor@mail.luatkhoa.org

Trước 1918

Vùng ngày nay là Cộng hòa Séc có lịch sử từ hàng ngàn năm trước và từng thuộc về những vương quốc khác nhau ở châu Âu.

1918

Ngày 28/10, Cộng hòa Tiệp Khắc (Czechoslovakia Republic) được thành lập sau khi liên minh Áo-Hung thất trận trong Thế chiến I.

1938

Đức Quốc xã chiếm và sáp nhập vùng nói tiếng Đức Sudetenland của Tiệp Khắc vào lãnh thổ của mình.

1939

Đức Quốc xã chiếm vùng Bohemia và Moravia, biến họ thành xứ bảo hộ. Vùng Slovakia trở thành một nước chư hầu ủng hộ phát xít.

1945

Đức Quốc xã thua trận trong Thế chiến II. Quân Liên Xô tiến vào Praha. Nền cộng hòa được khôi phục ở Tiệp Khắc nhưng chỉ ở tình trạng dân chủ hạn chế với Đảng Cộng sản Tiệp Khắc chiếm ưu thế.

1948

Ngày 25/2, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc đảo chính, mở ra kỷ nguyên cộng sản toàn trị ở Tiệp Khắc. [2]

1968

Đảng Cộng sản tiến hành cải cách chính trị theo hướng tự do hóa, hay còn được gọi là Mùa xuân Praha. Ngày 20/8, Hồng quân Liên Xô tiến vào thủ đô Praha, bắt giữ Bí thư thứ Nhất Dubček, chấm dứt chương trình cải cách. Tiệp Khắc trở lại với quỹ đạo của Liên Xô.

**CỘNG
HÒA SÉC**

Từ độc tài tới dân chủ



1969

Ngày 16/1, Jan Palach - sinh viên Đại học Charles - châm lửa tự thiêu tại Quảng trường Wenceslas ở Praha để phản đối cuộc xâm lược và sự chiếm đóng của Liên Xô.

1977

Một nhóm nhà bất đồng chính kiến, bao gồm cả nhà biên kịch Václav Havel, xuất bản Hiến chương 77, kêu gọi khôi phục các quyền dân sự và chính trị. [3]

1989

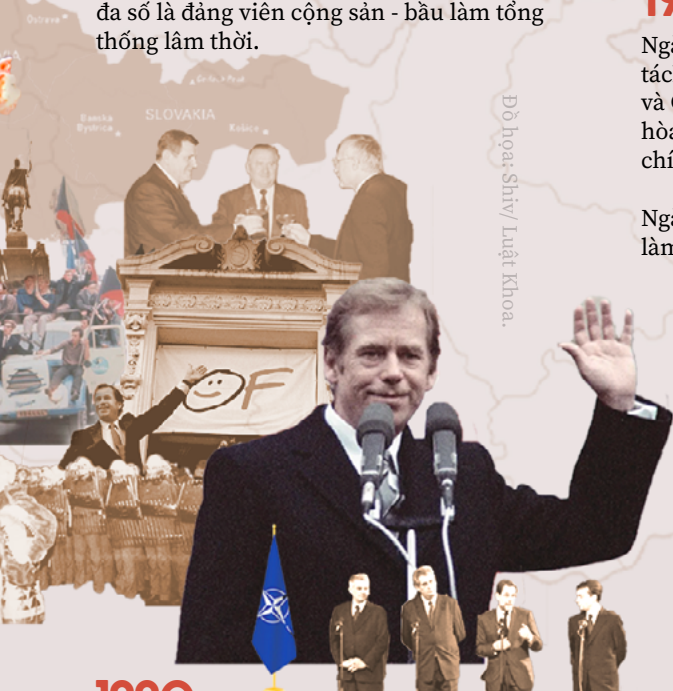
Tháng Một, 5.000 người tụ tập ở Quảng trường Wenceslas ở thủ đô Praha để tưởng niệm cái chết của sinh viên Jan Palach và phản đối sự chiếm đóng của Hồng quân Liên Xô. Cảnh sát đã dùng vũ lực bắt giữ hàng loạt người biểu tình. [4] Một số cuộc biểu tình khác tiếp nối và tiếp tục bị đàn áp.

1989

Ngày 17/11, sinh viên tổ chức một cuộc biểu tình lớn ở Praha trong một phong trào về sau được gọi là “Cách mạng Nhung”, đòi chấm dứt chế độ chính trị một đảng và tiến hành bầu cử tự do. [5]

Ngày 28/11, Đảng Cộng sản tuyên bố từ bỏ quyền lực. Chế độ cộng sản sụp đổ.

Ngày 29/12, Václav Havel được Quốc hội - với đa số là đảng viên cộng sản - bầu làm tổng thống lâm thời.



1990

Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Czechoslovakia (Tiếp Khắc) đổi tên thành Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak.

Ngày 5/7, Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak tổ chức cuộc tổng tuyển cử tự do đầu tiên. Václav Havel được Quốc hội Liên bang bầu làm tổng thống. [7]

Trong nửa đầu năm 1990, Quốc hội Liên bang ban hành hàng loạt đạo luật khôi phục quyền tự do của người dân.

Ngày 23-24/11, cuộc bầu cử tự do đầu tiên được tiến hành ở cấp địa phương.

1991

Quân đội Liên Xô hoàn toàn rút khỏi Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak.

1992

Tháng Sáu, các đại diện của Cộng hòa Séc và Cộng hòa Slovak đạt được thỏa thuận về việc chia tách thành hai quốc gia độc lập.

Lần lượt vào tháng Chín và tháng Mười Hai, Cộng hòa Slovak và Cộng hòa Séc thông qua bản hiến pháp của riêng mình. Một phần của Hiến pháp Slovak có hiệu lực từ ngày 1/10. [8]

1993

Ngày 1/1, Cộng hòa Liên bang Séc và Slovak tách thành hai quốc gia độc lập: Cộng hòa Séc và Cộng hòa Slovakia. Hiến pháp của Cộng hòa Séc và phần còn lại của Hiến pháp Slovak chính thức có hiệu lực.

Ngày 26/1, Václav Havel được Quốc hội bầu làm tổng thống của Cộng hòa Séc.

1998

Václav Havel được Quốc hội bầu làm tổng thống nhiệm kỳ thứ hai.

1999

Cộng hòa Séc trở thành thành viên đầy đủ của Khối Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương (NATO). [9]

2004

Cộng hòa Séc gia nhập Liên minh Châu Âu (EU).

2012

Cộng hòa Séc sửa Hiến pháp để chuyển sang mô hình cử tri trực tiếp bầu tổng thống thay vì bầu gián tiếp thông qua Quốc hội. [10]

2016

Cộng hòa Séc có tên viết tắt mới trong tiếng Anh là Czechia.

HIẾN CHƯƠNG 77

*và tinh thần công dân của
một phong trào dân quyền*



Võ Văn Quân

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.org ngày 31/10/2018.
Có chỉnh sửa so với bản đăng lần đầu.

Rudolf Berezka và Tomáš Hradílek vào
ngày tháng Năm năm 1987 với biểu ngữ
“Hiến chương 77 kêu gọi lòng dũng cảm
của công dân”. Ảnh: archive pamětníka.

VYBÍZÍ
ANSKE KURAZI



“Tôi không hối hận vì đã quyết định tham gia. Đó là một cuộc phiêu lưu lớn”.

Martin Palous kể lại như vậy về một trong những sự kiện trọng đại nhất trong đời ông hơn 40 năm về trước: ký tên vào Hiến chương 77. [1] Cùng tham gia với ông còn có nhà văn Václav Havel, người sau này trở thành tổng thống Cộng hoà Séc, và 240 người khác.

Tiếp Khắc xã hội chủ nghĩa khi đó “cần một sự đoàn kết mang tính con người”.

“Trách nhiệm của chúng tôi là bảo vệ quyền của người khác. Ta không thể im lặng trong những tình huống như vậy”, vị cựu Đại sứ Cộng hòa Séc tại Mỹ và Liên Hiệp Quốc nói.

Hiến chương 77 mà Palous đề cập tới, là một văn kiện và một phong trào dân quyền ra đời ngày 6/1/1977, và có ý nghĩa đặc biệt trong lịch sử Tiệp Khắc (Czechoslovakia).

Trong suốt 13 năm tồn tại của mình, Hiến chương 77 không chỉ là một phong trào đấu tranh chính trị nhằm lật đổ chính quyền độc tài cộng sản ở Tiệp Khắc, không phải là một tổ chức xã hội dân sự với một tôn chỉ nhất định, không phải là một tờ báo với chỉ một ưu tiên chính sách, Hiến chương muốn hình thành cả một nền văn hóa công dân song song, dồi dào sức sống và không bị chính quyền kiểm duyệt.

Câu chuyện của Hiến chương 77, trên thực tế, nhen nhóm từ gần mười năm trước đó.

Đó là vào năm 1968, chính phủ Tiệp Khắc “cảm nắng” các tư tưởng cấp tiến phương Tây và cố gắng đưa ra những cải cách lớn nhằm tạo nên “chủ nghĩa xã hội nhân bản” (“socialism with a human face”) tại quốc gia mình. Song tham vọng và cảm hứng về một mùa xuân Praha của người dân Tiệp Khắc nhanh chóng bị Hồng quân Liên Xô dập tắt. Những nhà lãnh đạo Xô-viết thấy rằng phong trào đổi mới của Tiệp Khắc sẽ

là làn sóng domino không mong muốn, làm ảnh hưởng đến quyền lực của Xô-viết nói riêng và khối xã hội chủ nghĩa Đông Âu nói chung. Người Nga tin rằng chỉ bằng cách mang quân đàn áp, nhân dân Tiệp Khắc sẽ tiếp tục đồng thuận sống dưới một xã hội mà họ đã luôn sống – xã hội chủ nghĩa ngoại quốc và độc tài đảng phái.

Tuy nhiên, đó cũng là thời điểm mà một bộ phận người dân Tiệp Khắc nhận ra đất nước mình đang sống có vấn đề, và một tinh thần đồng thuận chung phi chính trị dần dần được hình thành.

Tháng Mười Hai năm 1976, ban nhạc rock *Plastic People of the Universe* bị bắt và kết án từ 8 đến 18 tháng tù vì tội danh phá rối trật tự công cộng. Trong thực tế, hài hước hơn, họ bị bắt vì thể loại nhạc rock mà họ theo đuổi, với mái tóc dài đậm chất The Beatles, tên gọi bằng tiếng Anh và phong cách ăn mặc quá Tây Âu. Sự kiện này như giọt nước làm tràn ly cho những bất công và phi lý mà người dân Tiệp Khắc đang phải chịu đựng, và Hiến chương 77 ra đời trong hoàn cảnh như vậy.

Hiến chương 77 thường không được xem là một văn bản chính trị đối lập, mà là một tuyên ngôn chung của tinh thần công dân, với sự góp mặt ban đầu của 242 cá nhân, bất kể lý lịch, quan điểm chính trị hay nghề nghiệp với 235 cá nhân người Czech, sáu người Slovak, trong đó có nghệ sĩ, trí thức, đảng viên xã hội chủ nghĩa hay tín đồ đạo Thiên chúa, và cả những thành viên cộng của phong trào Mùa xuân Praha 1968.

Mỗi nhóm có những mối quan tâm và ưu tiên khác nhau, nhưng họ biết cách bỏ qua những bất đồng để tìm đến một mối quan tâm chung, là bắt buộc chính phủ Tiệp Khắc phải có trách nhiệm với hệ thống pháp luật do chính họ ban hành và những cam kết quốc tế mà họ tham gia. Đặc biệt, trong thời điểm đó phải kể đến cam kết của Tiệp Khắc trong Hiệp định Helsinki (Helsinki Accords), một hiệp ước quốc tế

nhấn mạnh đến nhân quyền và thúc đẩy hợp tác giữa các quốc gia tư bản lẫn xã hội chủ nghĩa ở châu Âu và Bắc Mỹ. [2]

Hiển nhiên, như mọi phong trào đấu tranh, sẽ luôn có những nỗ lực xét lại. [3] Có người cho rằng do Hiến chương 77 quá chú trọng vào đạo đức chính trị và chứa đựng những đòi hỏi pháp lý cực kỳ cao, khó thu hút sự tham gia đông đảo và tích cực của số đông công chúng. Số lượng thành viên ký tên vào Hiến chương cũng chỉ trên dưới một nghìn. Dù dựa mình vào nền tảng của hệ thống pháp luật quốc tế nhưng quan hệ của các thành viên Hiến chương với nhiều chính phủ hay tổ chức nước ngoài cũng không thật sự mạnh mẽ, họ gần như không nhận được sự hỗ trợ hay mối quan tâm đặc biệt nào từ cộng đồng phương Tây.

Song đó cũng là những thứ làm nên thành công của Hiến chương 77 trong lịch sử Tiệp Khắc. Hiến chương không có mục tiêu biến mình trở thành một phong trào vận động được đông đảo quần chúng ủng hộ, được hưởng ứng hay ca tụng một cách rộng khắp. Hiến chương cũng không kỳ vọng biến các thành viên của mình trở thành các nhà chính trị hay nhà hoạt động xã hội được người người ngưỡng mộ. Hiến chương là những tri thức, những chuẩn mực, những thấu hiểu tối thiểu đến bình dị mà một công dân bình thường kỳ vọng ở chính quyền của mình:

“Hàng chục nghìn nông dân của chúng ta đang bị cấm canh tác trên chính cánh đồng của mình chỉ bởi lý do đơn giản rằng họ không có đồng quan điểm với những chính sách, chủ trương chính thống. Họ đang bị phân biệt đối xử, bị quấy rối bằng nhiều phương thức khác nhau bởi các cấp chính quyền và các thiết chế công.

Bị tước đi những quyền tự vệ pháp lý căn bản của mình, chúng ta đang phải sống trong một xã hội Apartheid tư tưởng... Trong khi hàng trăm ngàn công dân khác của chúng ta đang bị trừng phạt và chung sống với nỗi lo

sợ thất nghiệp hay các biện pháp trừng phạt khác nếu họ dám nói ra điều gì đó trái ý với chính quyền.”

Trong suốt 13 năm lịch sử tồn tại của mình, nhóm Hiến chương 77 xuất bản gần 600 tài liệu, từ báo cáo tổng hợp vi phạm nhân quyền đến những thành tích yếu kém của chính quyền trong các vấn đề về giáo dục, môi trường, sức khỏe và nhà tù. [4] Vậy nên, theo nhiều nhà nghiên cứu, Hiến chương 77 trước hết phá hủy thể độc quyền thông tin của chính phủ.

Không chỉ vậy, các thành viên của Hiến chương 77 bắt đầu thách thức một cách công khai các chính sách phi lý của chính quyền như việc phá hủy các tượng đài tưởng niệm nạn nhân Do Thái trong thời kỳ diệt chủng, tình cảnh của người dân gốc Romani, đòi hỏi quyền tìm hiểu về lịch sử, v.v.

Hiến chương 77 che lấp chủ nghĩa cá nhân, tham vọng chính trị và sự tị nạnh hơn thua trong chính cộng đồng bất đồng chính kiến, biến những quan điểm và tiếng nói đấu tranh thành tiếng nói chung. Họ gọi mở những cuộc tranh luận thực chất cho quốc dân, tài trợ cho những buổi thảo luận ngầm, phát hành sách bị cấm, lập các tòa soạn báo – tạp chí không chính thức hay thậm chí tổ chức những buổi biểu diễn nghệ thuật tạp kỹ bất hợp pháp... Tất cả chỉ để truyền cảm hứng cho một môi trường trao đổi chung, đại đồng và không phân biệt đối xử cho công dân ở mọi giai tầng.

Hiến chương chưa bao giờ được ca tụng trên các quảng trường với hàng chục nghìn người tham gia. Nhiều năm dài, các thành viên ít ỏi của Hiến chương bị bỏ mặc với lý tưởng và niềm hy vọng ít ỏi mà họ có. Nhưng cho đến nay, khi bạn hỏi ai là thành phần bất đồng chính kiến quan trọng nhất trong lịch sử cộng sản của hai quốc gia tách ra từ Tiệp Khắc (Cộng hòa Séc và Slovakia) chúng ta sẽ có câu trả lời là Hiến chương 77.

Hiến chương 77 không cực đoan, không quá mạnh bạo trong ý tưởng, không phải lúc nào cũng có những hoạt động được quan tâm nhất, nóng hổi nhất, thời sự nhất, nhưng nó là một phần không thể thiếu của lý tưởng tập thể (*collective ideology*) của những quốc gia sau này.

Hiến chương 77 là câu chuyện của những người hoạt động và đấu tranh không phải vì họ nghĩ rằng mình sẽ thay đổi được điều gì ghê gớm. Họ đấu tranh vì họ cho rằng đó là điều đúng đắn cần phải làm, là niềm tin chung mà mọi người dân cần có được.

Họ không phân thắng bại với nhau chỉ vì một nhà đấu tranh từng là một đảng viên, họ không chê bai những người dân khác là “lên đồng tập thể”, là “thiếu tri thức”, “bị dốt mũi”... Hiến chương 77 tìm một chuẩn mực cho tinh thần công dân thật sự trong tương lai, xây dựng một nền văn hóa cộng đồng tôn trọng lẫn nhau, có trách nhiệm và có tri thức.

Suy ngẫm về di sản của Hiến chương 77, Palous cho rằng, đó là “khởi đầu của lịch sử đương đại của chúng tôi. Khi nào thì lịch sử đương đại bắt đầu? Tôi nghĩ rằng nó bắt đầu từ chính chúng ta, khi chúng ta bắt đầu đặt ra những câu hỏi về bối cảnh và góc nhìn lịch sử”.

“Di sản của Hiến chương 77 là ở chỗ nó không phải chỉ là một khoảnh khắc trong lịch sử, mà là một thách thức về việc tiếp tục đặt ra những câu hỏi mà chúng tôi đã đặt ra vào năm 1977 ở Tiệp Khắc”, ông nói.

□



CỘNG TÁC VỚI LUẬT KHOA

Chúng tôi luôn mong chờ bài viết cộng tác của bạn.

Cùng là những người viết, chúng tôi trân trọng nỗ lực của bạn với con chữ và luôn dành mức nhuận bút cao nhất có thể cho mỗi tác phẩm của bạn.

Gửi bài cho Luật Khoa tại:
luatkhoa.com/guibai

CỘNG HÒA SÉC ĐÃ CẢI CÁCH HIẾN PHÁP NHƯ THẾ NÀO

Nhìn người, ngắm ta.

Trịnh Hữu Long

Không có gì phải nghi ngờ: mọi tiến trình dân chủ hóa đều gắn với một công cuộc cải cách hiến pháp, thường là dài hơi.

Thậm chí, sửa đổi hiến pháp còn thường được coi là khởi đầu của một tiến trình dân chủ hóa. Không phải ngẫu nhiên mà hầu hết các nhà đấu tranh chính trị Việt Nam đòi Đảng Cộng sản bãi bỏ Điều 4 Hiến pháp để mở đường cho dân chủ hóa. Mặc dù không nhất thiết phải làm như vậy thì mới bắt đầu dân chủ hóa được - như Luật Khoa từng phân tích, đó vẫn là một đòi hỏi chính đáng. [1]

Đòi hỏi chính đáng đó phần nào đến từ kinh nghiệm của nước Tiệp Khắc cộng sản cũ.

Bản Hiến pháp của Cộng hòa Séc.
Ảnh: Michaela Danelová, iROZHLAS.cz.

“ĐIỀU 4”

Ngày 28/11/1989, tức là ngày thứ mười hai của phong trào biểu tình đòi dân chủ ở Tiệp Khắc - hay còn gọi là “Cách mạng Nhung” - một sự kiện trọng đại đã diễn ra: Chính quyền Tiệp Khắc tuyên bố chấm dứt chế độ chính trị một đảng và sẽ lập chính phủ mới với nhiều đảng phái tham gia. [2]

Một ngày sau, Quốc hội Liên bang thông qua Đạo luật Hiến pháp số 135/1989 để sửa Hiến pháp 1960, bãi bỏ vai trò lãnh đạo của Đảng Cộng sản Tiệp Khắc. [3]

Điều khoản bị bãi bỏ ấy ghi như thế này: [4]

“Lực lượng dẫn dắt xã hội và Nhà nước là đội tiên phong của giai cấp công nhân, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc, một liên minh đấu tranh tự nguyện của những công dân tích cực và có ý thức chính trị cao nhất trong hàng ngũ công nhân, nông dân và trí thức.”

Bạn có biết điều khoản hiến pháp đó của Tiệp Khắc mang số mấy không?

Số 4.

Không biết vì lý do gì, Điều 4 của các bản hiến pháp của Việt Nam cũng có nội dung tương tự. Ngày nay, chúng ta thấy các cá nhân, hội nhóm đấu tranh dân chủ Việt Nam liên tục đòi “xóa bỏ Điều 4”, còn báo đảng thì đáp trả rằng đó là luận điệu của “các thế lực thù địch”.

“Các thế lực thù địch” ở Tiệp Khắc vào năm 1989 đó - thông qua các cuộc biểu tình và cuộc đàm phán có tên Hội nghị Bàn tròn - đã ép được Đảng Cộng sản Tiệp Khắc bước xuống vũ đài chính trị, chấm dứt chế độ cộng sản, mở đường cho hàng loạt chương trình cải cách chính trị, kinh tế, xã hội long trời lở đất trong những thập niên sau đó.

THAY MÁU QUỐC HỘI

Tháng Mười Hai năm đó, một số điều khoản tu chính khác của Hiến pháp 1960 tiếp tục được Quốc hội Liên bang - vốn vẫn do các đảng viên cộng sản nắm - thông qua. Theo đó, các đại biểu Quốc hội có thể bị thay thế ở cả cấp liên bang lẫn hai nước cộng hòa là Séc và Slovakia. Mục đích là để các lực lượng chính trị khác được có ghế trong Quốc hội.

Ngày 29/12, cũng chính Quốc hội do Đảng Cộng sản nắm đa số ghế đó đã bầu lãnh tụ đối lập của Diễn đàn Dân sự (Civic Forum) - Václav Havel - làm tổng thống.

Kể từ đó cho tới tháng Ba năm 1990, hơn một nửa đại biểu Quốc hội ở cả ba viện lập pháp đã bị thay thế. Các cơ quan lập pháp không còn do đảng viên cộng sản chiếm đa số nữa. [5]

Một đạo luật về đảng phái chính trị cũng nhanh chóng được thông qua làm hành lang pháp lý cho các đảng phái hoạt động.

Tới tháng Sáu, cuộc tổng tuyển cử tự do đầu tiên diễn ra, các đảng đối lập thắng lợi giòn giã.

“GIẤY LY HÔN”

Trong lịch sử lập hiến của mình, Quốc hội Tiệp Khắc phải ban ra một tu chính án về việc giải thể quốc gia thành hai nước độc lập, Cộng hòa Séc và Cộng hòa Slovakia, vào tháng 12/1992.

Tiệp Khắc chính thức giải thể vào cuối ngày 31/12/1992.

Ngày 1/1/1993, Hiến pháp mới của Cộng hòa Séc chính thức có hiệu lực.

Như vậy, bản Hiến pháp 1960 đã không bao giờ được tu chính hoàn chỉnh, cũng không có bản hiến pháp nào hoàn toàn thay thế nó. Số phận của nó chấm dứt cùng với cuộc ly hôn của Séc và Slovakia.

HIẾN CHƯƠNG VỀ NHÂN QUYỀN

Trong khuôn khổ các văn bản cấu thành Hiến pháp Cộng hòa Séc, có một văn bản đặc biệt gọi là “Hiến chương về các Quyền và Tự do Cơ bản”, được ban hành cuối năm 1992. [6] Để so sánh thì ta có thể coi đây giống như Bộ luật Nhân quyền (Bill of Rights) của Hoa Kỳ, tức là 10 tu chính án đầu tiên của Hiến pháp nước này.

Bản Hiến chương này về cơ bản không khác gì lắm so với Tuyên ngôn Nhân quyền 1948 và các công ước nhân quyền của Liên Hiệp Quốc. Nhưng nó có một số điểm khác rất thú vị.

Điều 6 tuyên bố án tử hình bị cấm. Điều này phù hợp với ý định gia nhập Liên minh Châu Âu (EU) của Cộng hòa Séc, vốn đòi hỏi phải bãi bỏ án tử hình.

Điều 17 cấm kiểm duyệt.

Điều 20 nói các đảng phái và phong trào chính trị, cũng như các hội đoàn, phải tách biệt với chính quyền. Khỏi cần nói cũng biết điều này có gốc rễ từ quá khứ cộng sản, khi Đảng Cộng sản (cũng như các đoàn thể của nó) và chính quyền nhập vào nhau làm một (party-state). Ở ta thì hay gọi “Đảng và Nhà nước” đi đôi với nhau như hình với bóng.

Điều 23 nói rằng công dân có quyền chống lại bất kỳ ai tước đoạt nhân quyền của họ được ghi trong Hiến chương - trong trường hợp đã sử dụng hết các công cụ pháp lý theo luật định. Điều này phản ánh tinh thần của phong trào đấu tranh dân chủ trước năm 1989 là phản kháng dân sự, tức là chống lại những điều luật bất công của chính quyền.

TÒA ÁN HIẾN PHÁP

Làm ra Hiến pháp rồi thì phải nghĩ cách để bảo vệ Hiến pháp. Bảo vệ thật chứ không phải hô khẩu hiệu “sống, học tập và làm việc theo Hiến pháp và pháp luật”. Ấy gọi là cơ chế bảo hiến.

Thời cộng sản, Tiệp Khắc về lý thuyết và trên giấy tờ có cơ chế bảo hiến, nhưng không ai đoái hoài gì tới nó, không có tòa án hiến pháp nào được lập ra, nên có mà cũng như không. Điều này, chẳng may, cũng giống như tình cảnh của Việt Nam ta bây giờ.

Tháng Một năm 1992, Tòa án Hiến pháp chính thức được thành lập, nhưng chỉ tồn tại được một năm thì Tiệp Khắc giải thể. Sang năm 1993, Cộng hòa Séc phải ban hành Đạo luật Hiến pháp số 182/1993 để lập ra Tòa án Hiến pháp riêng. [7]

Tòa án có 15 thẩm phán do tổng thống bổ nhiệm và Thượng viện phê chuẩn, có nhiệm kỳ 10 năm.

Kể từ đó tới nay, Tòa án Hiến pháp đã đảm nhiệm vai trò phân xử xem các đạo luật hay hành vi của chính quyền có hợp hiến hay không, hay còn gọi là vai trò giám sát tư pháp (judicial review).

Kể ra chừng ấy việc chẳng qua chỉ là phác vài nét lớn, chứ công cuộc cải cách chính trị của một đất nước cần đến nhiều thao tác lập hiến hơn thế nhiều. Nhưng cái chính là để thấy rằng, đường đi nước bước thế nào thì các nước đã trải qua cả, ta chẳng cần phát minh lại cái bánh xe làm gì. Thiếu chuyên gia thì có thể đào tạo hay mượn thầy về để nhờ vả, cái đó chẳng có gì phải lo. Nhưng thiếu một phong trào chính trị rộng lớn của người dân làm bà đỡ thì chẳng ý tưởng nào - dù hay ho cách mấy - thoát ra khỏi trang giấy được.



CHÍNH PHỦ NHỎ HAY CHÍNH PHỦ LỚN? BÀI HỌC DÂN CHỦ HÓA TỪ CỘNG HÒA SÉC

Sự đan xen của những lý tưởng mâu thuẫn.

Võ Văn Quân

Václav Klaus và Václav Havel năm 1996. Ảnh: AP.



Tính toàn trị của Đảng Cộng sản Việt Nam là một trong những yếu tố cản trở sự phát triển toàn diện của quốc gia. Nhà báo phải vào tù chỉ vì họ viết lách. Những người có tài nhưng trái ngược quan điểm chính trị với chính quyền phải rời bỏ đất nước. Hay những người dân có xung đột về đất đai với chính quyền phải chịu đàn áp, thiệt thòi. Tất cả đều tạo nên một không gian đè nén và bất công cho bất kỳ ai không đồng tình với bất kỳ khía cạnh quản trị nào của chính quyền.

Tuy nhiên, điều này cũng không có nghĩa rằng chấm dứt chế độ cộng sản là lời giải cho mọi vấn đề. Tương lai của một quốc gia phức tạp hơn là câu chuyện dân chủ hay không dân chủ, cộng sản hay không cộng sản.

Một vài lát cắt của quá trình dân chủ hóa của Cộng hòa Séc có thể giúp người viết gửi gắm vài thông điệp về vấn đề này tới bạn đọc.

Quá trình dân chủ hóa chính thức của Cộng hòa Séc bắt đầu năm 1989, khi nước này vẫn còn là một phần của Tiệp Khắc. Dù phong trào Mùa xuân Praha năm 1968 gây được một số ảnh hưởng nhất định, sự đàn áp tàn bạo của Liên Xô và khối xã hội chủ nghĩa đã đặt dấu chấm hết cho ý tưởng “chủ nghĩa xã hội mang gương mặt người” và những tham vọng cải cách thời kỳ đó. Người biểu tình và các nhà cải cách bị đẩy ra khỏi không gian công cộng.

Ngay cả phong trào phản kháng lừng danh Hiến chương 77 (Chapter 77), vốn được biết đến rộng rãi trên thế giới nhờ vào biện pháp xuất bản tự thân (*samizdat* publications), cũng chỉ nhận được sự chú ý hạn chế từ quần chúng. [1] Một số nhà quan sát khác thậm chí cho rằng trong giai đoạn hình thành, Hiến chương 77 gần như bị đại đa số quần chúng cô lập và làm ngơ. [2]

Tại một số quốc gia Đông Âu như Ba Lan, các phong trào đối lập xã hội đã được bắt đầu với phong trào Công đoàn Đoàn Kết (*Solidarność*), cũng như sự chuẩn bị về mặt ý thức, vận động của các nhà thờ Công giáo từ đầu thập niên 1980. Tại Tiệp Khắc, quá trình chuẩn bị này chỉ xuất hiện trong giai đoạn 1988-1989. [3]

Điều này có thể đã tạo ra vấn đề lớn cho quá trình chuyển đổi.

Giai đoạn 2019-2021, chỉ khoảng ba thập niên sau khi giấc mơ dân chủ thành hình, hình ảnh của Cộng hòa Séc trên các phương tiện truyền thông đại chúng ngập tràn các chính trị gia dân túy, vô biên, mở miệng ra không nói gì khác ngoài việc xóa bỏ nền dân chủ. [4]

Nghệ có vẻ tệ, nhưng đây chỉ là phần nổi của vấn đề kiến quốc của người dân Cộng hòa Séc.

Václav Havel - tổng thống đầu tiên của Tiệp Khắc (1989-1992) và Cộng hòa Séc (1993-2003) - là một nhà lãnh đạo thuộc trường phái lý tưởng của phong trào dân chủ. Ông là bộ mặt trước quốc tế của một nhà nước Séc tự do. Ông tin tưởng vào vai trò quan trọng của xã hội dân sự đối với tiến trình dân chủ. Ông đặt nhiều kỳ vọng vào tự do và đạo đức cá nhân, và một hệ thống chính trị phi chính phủ - ngược lại với đặc trưng của hệ thống chính trị xã hội chủ nghĩa trước đó. Nói cách khác, Havel tin vào một chính phủ nhỏ, đồng thời cũng tin vào việc xây dựng một hệ thống chính trị dân chủ nền tự thân, có tính cơ sở, và lành mạnh.

Đây là hình ảnh phản chính trị (anti-politics) đã giúp cho Diễn đàn Dân sự (Civic Forum) - đảng chính trị do Havel lãnh đạo - trỗi dậy như một thế lực chính trị mạnh nhất thời kỳ hậu cộng sản, nhưng nó cũng nhanh chóng khiến cho Diễn đàn

Dân sự gặp nhiều vấn đề trong việc quản lý. [5] Trong một thời gian nhất định, họ lúng túng với câu hỏi về kinh tế, câu hỏi về quản lý nhà nước, câu hỏi về hiệu quả hình ảnh để trình bày trước quốc dân.

Tranh chấp về diễn ngôn và định hướng chính trị này nhanh chóng dẫn đến sự hình thành của một tổ chức mới xoay quanh Václav Klaus - kinh tế gia, bộ trưởng tài chính (1989-1992), thủ tướng (1992 - 1998), và là tổng thống thứ hai (2003-2013). Họ tự nhận mình là những chính trị gia hiện thực (realist) và thành lập ra Đảng Dân sự Dân chủ (Civic Democratic Party - *Občanská demokratická strana*, ODS). ODS đặt ra mục tiêu kinh tế và tham vọng quyền lực rõ ràng hơn, với trọng tâm là chủ nghĩa thị trường tự do (market liberalism) cùng niềm tin cho rằng thị trường tự do và quá trình phân phối của cải sẽ giúp Cộng hòa Séc giải quyết các vấn đề của họ trong thập niên 1990. [6]

Tuy nhiên, người dân Cộng hòa Séc dần nhận ra rằng đẩy mạnh tư hữu hóa (privatization) và xây dựng một nền kinh tế phi quan liêu không phải là lời giải cho mọi vấn đề của quốc gia. Sự thất bại của chính quyền Václav Klaus cho thấy sự chuẩn bị cho các đối thoại và phong trào nền của Cộng hòa Séc trước đó đã không đủ cho việc tưởng tượng ra một nhà nước phù hợp với kỳ vọng của quần chúng lẫn thực tế chính trị của đất nước.

Vì lý do này, các nghiên cứu định lượng cho thấy quan điểm chính trị của công chúng Cộng hòa Séc vừa hợp lý nhưng cũng vừa mâu thuẫn.

Ví dụ, quần chúng ủng hộ mạnh mẽ chính sách an sinh và một nhà nước phúc lợi. Sự ủng hộ này lớn đến mức những người bỏ phiếu cho đảng tự do ODS vào năm 1996 có xu hướng ủng hộ nhà nước phúc lợi còn hơn cả người dân Thụy Điển vốn đang

sống trong mô hình dân chủ xã hội hoàn thiện. [7]

Tuy nhiên, trong các nghiên cứu chính trị ở châu Âu như Khảo sát Eurobarometer, người dân Cộng hòa Séc thể hiện sự bất mãn và bất tín nhiệm rất lớn đối với chính quyền, và tỷ lệ này nằm trong nhóm cao nhất ở châu Âu. [8]

Điều này tạo nên hiện tượng gọi là lý tưởng mỏng (thin ideology) trong các đảng phái chính trị lẫn quần chúng Séc nói chung, giúp cho các đảng phái trung lập (centrist parties) được ưa chuộng, nhưng cũng khiến cho cách tiếp cận về dân chủ và quản lý nhà nước gặp nhiều khó khăn. [9] Và đây là một điều dễ hiểu.

Làm thế nào để thỏa mãn được nhu cầu tự do và tâm lý phản chính trị vốn không quá tin tưởng vào chính quyền, đặt kỳ vọng ở thị trường và mô hình chính phủ hạn chế, đồng thời lại ủng hộ việc mở rộng quyền lực và cánh tay nối dài của chính phủ để thỏa mãn yêu cầu về phúc lợi xã hội?

Như một số nghiên cứu đặt ra, điều này dẫn đến các kỳ vọng chính trị khá kỳ lạ, như việc người dân ủng hộ chính sách an sinh, nhưng đồng thời muốn nhận tiền mặt thay vì dịch vụ an sinh công cộng do chính phủ cung cấp. Sự mâu thuẫn này có thể được xem là nền tảng cho quá trình phát triển của các chính đảng và phong trào dân túy gần đây.

Bài viết này chắc chắn không phải nhằm để phủ nhận các thành tựu dân chủ của Cộng hòa Séc suốt mấy thập niên qua. Chỉ tính đến việc quan điểm chính trị đa dạng được công nhận; người bất đồng không bị bắt bớ, lưu đày; các hoạt động dân chủ như biểu tình được thừa nhận và vận hành một cách tự nhiên, v.v... Cộng hòa Séc đã là một hình mẫu cho Việt Nam.

Tuy nhiên, sự lúng túng của quần chúng Séc kể từ khi bắt đầu dân chủ hóa và các tranh cãi liên quan đến câu chuyện chính phủ lớn - chính phủ nhỏ, tự do thị trường, lẫn phúc lợi xã hội... cho thấy tự thân dân chủ và đa đảng không phải là lời giải đáp cho mọi vấn đề. Những yếu tố này chỉ tạo nên nền tảng và công cụ. Văn hóa chính trị có tính xây dựng, thực hành chính trị lành mạnh, những kỳ vọng chính trị được xây dựng một cách khoa học là hàng loạt những yếu tố khác cần có cho một tương lai hậu cộng sản. □

VÌ SAO CỘNG HÒA SÉC KHÔNG CẤM ĐẢNG CỘNG SẢN?

*Chuyện tưởng như
hiển nhiên nhưng lại
rất phức tạp.*

Trần Hà Linh



Pavel Kováčik và
Vojtěch Filip, hai nhà
lãnh đạo có ảnh hưởng
lớn của Đảng Cộng sản
Bohemia và Moravia.
Ảnh: Blesk - Petr
Novotný.

Lật đồ chế độ cộng sản xong thì phải cấm đảng cộng sản hoạt động chứ. Nhiều người nghĩ như vậy.

Người Ba Lan cấm các biểu tượng cộng sản. [1] Người Ukraine cũng đã cấm một đảng cộng sản. [2] Đảng cộng sản, học thuyết cộng sản và các biểu tượng cộng sản bị cấm ở một số nước khác. Một phần rất lớn người Cộng hòa Séc cũng nghĩ nên như vậy. [3]

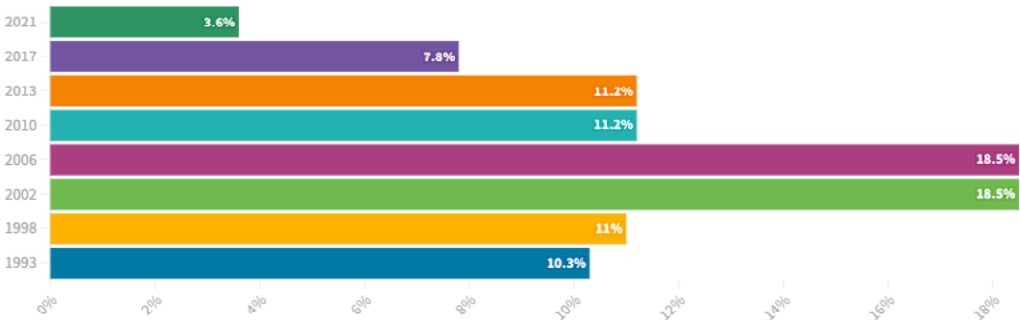
Nhưng kể từ Cách mạng Nhung năm 1989 tới nay, Tiệp Khắc (cũ) và Cộng hòa Séc gần như chưa bao giờ có bất kỳ hành động pháp lý nào để cấm đảng cộng sản.

Năm 1990, ở cuộc bầu cử tự do đầu tiên ở cấp liên bang sau khi chế độ cộng sản sụp đổ, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc vẫn được ghi danh tranh cử và giành được tới 13-14% số phiếu, nghiêm nhiên có chân trong Quốc hội.

Cùng năm đó, trong cuộc bầu cử tự do đầu tiên ở cấp địa phương, họ cũng về thứ hai với 17% số phiếu. Diễn đàn Dân sự dẫn đầu với 36% số phiếu.

Sau khi Tiệp Khắc giải thể, ở Cộng hòa Séc chỉ còn lại Đảng Cộng sản Bohemia và Moravia, tức là một trong hai nhánh của Đảng Cộng sản Tiệp Khắc cũ (nhánh còn lại là Đảng Cộng sản Slovakia). Đảng này tiếp tục tranh cử và liên tục giành được hơn 5% số phiếu để có mặt trong Hạ viện.

Biểu đồ tỷ lệ số phiếu mà Đảng Cộng sản Bohemia và Moravia giành được trong các kỳ bầu cử Hạ viện của Cộng hòa Séc. Ảnh: EuroNews.



MUỐN CẤM NHƯNG KHÔNG THÀNH

Tháng Tư năm 1990, Công tố viên Tomáš Sokol của thủ đô Praha đề nghị đặt Đảng Cộng sản ra ngoài vòng pháp luật. [4] Ông là người của Diễn đàn Dân sự (Civic Forum) do Tổng thống Václav Havel lãnh đạo, là đảng chính trị lớn nhất vào thời điểm đó. Những yêu cầu cấm Đảng Cộng sản dễ dàng giành được sự ủng hộ rộng rãi trong nội bộ Diễn đàn Dân sự, đặc biệt là ở các đảng bộ địa phương. Ngay cả các đảng nằm trong Mặt trận Quốc gia từng hợp tác với Đảng Cộng sản trong quá khứ cũng ra mặt đòi cấm.

Điều này mâu thuẫn với phe còn lại của Diễn đàn Dân sự, do Havel đứng đầu, chủ trương tôn trọng sự tồn tại của Đảng Cộng sản và coi họ là một phần của nền chính trị. Vấn đề cấm hay không cấm Đảng Cộng sản trở thành một vấn đề trung tâm gây chia rẽ trong nội bộ Diễn đàn Dân sự.

Năm 1993, Quốc hội thông qua một nghị quyết lên án chủ nghĩa cộng sản, tuyên bố Đảng Cộng sản Tiệp Khắc là một tổ chức tội phạm và phải chịu trách nhiệm cho những tội ác mà nó đã gây ra từ năm 1948 tới năm 1989. Tuy nhiên, nghị quyết này chỉ mang tính tuyên ngôn. Đảng Cộng sản vẫn không bị cấm.

“Chúng tôi là một đảng hợp pháp và luôn luôn hoạt động theo Hiến pháp”, lãnh đạo Đảng Cộng sản Vojtech Filip nói. Ông là

nghey viên Hạ viện từ năm 1996 đến năm 2021, thậm chí còn từng hai lần làm tới chức phó chủ tịch Hạ viện.

Tuy vậy, làn sóng bài cộng sản vẫn có sức sống mạnh mẽ trong công chúng Séc. Nhiều nhóm chính trị gia và nhà hoạt động vẫn vận động cấm Đảng Cộng sản, với lý do họ tiếp tục theo đuổi các mục tiêu xây dựng chủ nghĩa xã hội, cổ súy - hoặc ít nhất là không lên án - tư tưởng đấu tranh giai cấp bằng vũ lực của chủ nghĩa cộng sản, đi ngược lại các giá trị căn bản của nền dân chủ.

Năm 2012, dưới sức ép của nhiều nhóm vận động, chính phủ Séc từng cân nhắc đệ đơn lên Tòa án Hành chính Tối cao để yêu cầu tòa cấm Đảng Cộng sản hoạt động. Đây là cơ quan duy nhất ở Cộng hòa Séc có thẩm quyền này. Tuy nhiên, sau cùng, chính phủ quyết định không đệ đơn, với lý do không có căn cứ pháp lý. [5]

VÌ SAO?

Đề lý giải tại sao Đảng Cộng sản không bị cấm sau Cách mạng Nhung, một trong những người tổ chức biểu tình vào tháng 11/1989, Pavel Žáček, hồi tưởng lại: “Tình thế ngay sau tháng 11/1989 rất đặc biệt. Có một sự đồng thuận chung là Đảng Cộng sản không nên bị đặt ra ngoài vòng pháp luật. Vào đầu những năm 1990, Václav Havel là một trong những người tin rằng sau một vài kỳ bầu cử, đảng này sẽ tự nhiên biến mất...”. [6]

Có ý kiến cho rằng vào thời điểm đó, chính quyền mới không muốn ban hành những chính sách quá mạnh tay với Đảng Cộng sản và các đảng viên của họ vì nó có thể gây chia rẽ xã hội một cách sâu sắc hơn. Nói gì thì nói, vào thời điểm Cách mạng Nhung thành công, có đến 10% dân số Tiệp Khắc là đảng viên cộng sản, chưa kể gia đình và người thân của họ.

Lại có ý kiến khác cho rằng, không thể cấm Đảng Cộng sản vì các lực lượng cách mạng phải hợp tác với Đảng Cộng sản để tránh đổ máu và chuyển giao quyền lực một cách ôn hòa. Ít nhất thì nguyên chánh văn phòng tổng thống thời Havel nghĩ như vậy.

Nhưng ông cũng thừa nhận rằng rất nhiều người, bao gồm cả ông, đã quá ngây thơ khi nghĩ rằng Đảng Cộng sản sẽ bị triệt tiêu trong tương lai gần.

Trên thực tế, họ phải đợi tới năm 2021.

CỬ TRI LOẠI BỎ ĐẢNG CỘNG SẢN BẰNG LÁ PHIẾU

Năm 2021 đáng ra phải là một năm đầy hân hoan của Đảng Cộng sản Bohemia và Moravia. Đó là thời điểm họ kỷ niệm 100 năm ngày thành lập. Nhưng cử tri Cộng hòa Séc đã không cho họ một lý do nào để ăn mừng: lần đầu tiên trong lịch sử từ năm 1948, họ không giành được đủ số phiếu để được góp mặt trong Hạ viện. [7]

Theo luật, một đảng chính trị phải giành được ít nhất 5% số phiếu thì mới được tham gia Hạ viện. Lần này, họ chỉ được 3,62%.

“Tôi vui, tôi vui lắm”, một cựu tù nhân chính trị thời cộng sản nói.

“Nhưng nó tới quá muộn”. Năm đó, ông đã 69 tuổi.

Vào thời điểm năm 2021, Đảng Cộng sản chỉ còn khoảng hơn 26.000 đảng viên, giảm sâu so với con số 100.000 đảng viên vào năm 2003. [8]

Nhưng thất bại này không đồng nghĩa với việc số phận của Đảng Cộng sản tới đây là hết. Họ có thể sẽ trở lại. Lý do vì họ vẫn được tồn tại một cách bình đẳng với các đảng khác trong một thể chế chính trị dân chủ đa nguyên. □

Cộng hòa Séc: Khi tòa tối cao không nằm ở thủ đô

CỘNG HÒA SÉC: KHI TÒA TỐI CAO KHÔNG NẰM Ở THỦ ĐÔ



Phân tán quyền lực trung ương về mặt địa lý.

Văn Khiêm

Các thẩm phán của Tòa án Hiến pháp
Cộng hòa Séc. Ảnh: JOE KLAMAR/ AFP.

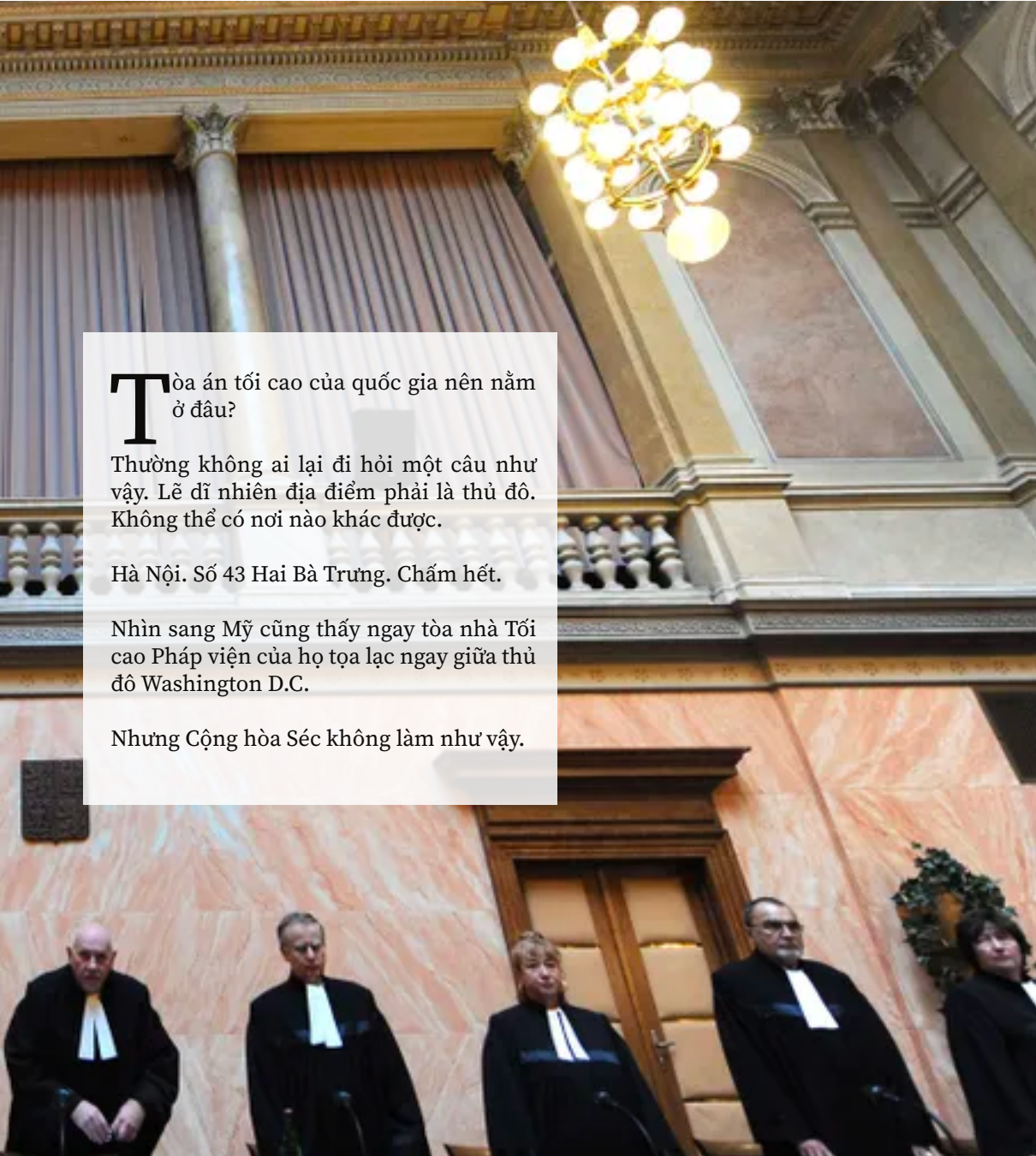
Tòa án tối cao của quốc gia nên nằm ở đâu?

Thường không ai lại đi hỏi một câu như vậy. Lẽ dĩ nhiên địa điểm phải là thủ đô. Không thể có nơi nào khác được.

Hà Nội. Số 43 Hai Bà Trưng. Chấm hết.

Nhìn sang Mỹ cũng thấy ngay tòa nhà Tối cao Pháp viện của họ tọa lạc ngay giữa thủ đô Washington D.C.

Nhưng Cộng hòa Séc không làm như vậy.



Ai đến thủ đô Praha cũng chỉ có thể tới thăm Hạ viện, Thượng viện, Lâu đài Praha nơi đặt Phủ Tổng thống, tòa nhà Văn phòng Chính phủ nơi thủ tướng làm việc. Tức là các cơ quan lập pháp, hành pháp và văn phòng của nguyên thủ quốc gia. Tuyệt không thấy trụ sở của ba tòa án cao nhất nước này ở đâu. Ba tòa án ấy là: Tòa án Hiến pháp, Tòa án Tối cao, Tòa án Hành chính Tối cao.

Họ nằm ở một thành phố khác, cách Praha tới vài giờ lái xe: Brno. [1]

Brno là thành phố lớn thứ hai của Cộng hòa Séc. Nếu Praha là thủ phủ của vùng Bohemia thì Brno là thủ phủ của vùng còn lại: Moravia. Tại đây, du khách có thể đăng ký vào tham quan hoặc dự khán các phiên tòa của ba tòa án kể trên.

Và cũng bởi vì lý do đó, Brno được mệnh danh là “thủ đô tư pháp” (judicial capital) của Cộng hòa Séc.

Lý do tại sao lại có chuyện các tòa án quyền lực nhất của quốc gia lại không nằm ở thủ đô Praha?

Website của Tòa án Hiến pháp giải thích đơn giản rằng phân tách về mặt địa lý các cơ quan tư pháp khỏi các cơ quan lập pháp và hành pháp giúp cho các tòa án này độc lập hơn. [2] Ý muốn nói rằng nhờ “xa mặt” mà cũng “cách lòng”, các chính trị gia ở Nghị viện lẫn chính phủ có muốn mua chuộc hay gây sức ép lên các thẩm phán thì cũng phải “lội ba quãng đồng” mới tới được.

Dĩ nhiên, đây chỉ là một trong rất nhiều yếu tố có thể giúp cho các tòa án độc lập một cách tương đối và giảm thiểu tính chính trị của nó để có thể ra được các phán quyết công bằng nhất có thể. Trong thời buổi đi lại và liên lạc dễ dàng như hiện nay, chuyện phân tách địa lý cũng không thực sự hiệu quả như cách đây 100 năm.

Nói tới đây thì cũng phải bàn thêm rằng không phải đến khi chế độ cộng sản sụp đổ năm 1989 thì Brno mới trở thành thủ đô tư pháp. Mọi chuyện đã bắt đầu từ cách đây cả trăm năm thật.

Đó là vào năm 1919, một năm sau khi Cộng hòa Tiệp Khắc ra đời với tư cách là một nền cộng hòa, Tòa án Tối cao của nước này đã được đặt ở Brno thay vì thủ đô Praha. [3] Khi đó, Tòa án Hành chính Tối cao và Tòa án Hiến pháp vẫn được đặt ở Praha. [4]

Đến thời cộng sản (1948-1989), Tòa án Hiến pháp không được tái lập, hai tòa còn lại đều chuyển về Praha, biến Praha thành trung tâm quyền lực duy nhất của chính quyền liên bang Tiệp Khắc.

Khi thiết lập lại chính quyền mới, Tiệp Khắc (cũ) và sau này là Cộng hòa Séc (từ 1993) đã tái lập Tòa án Hiến pháp, đặt cơ quan này ở Brno và chuyển cả hai tòa án tối cao còn lại về thành phố này. [5]

Tiệp Khắc không ngoại lệ trong chuyện có thủ đô tư pháp riêng. Nam Phi còn có tới ba “thủ đô”: lập pháp ở Cap Town, hành pháp ở Pretoria, và tư pháp ở Bloemfontein. [6] Đây là kết quả của quá trình đàm phán và giằng co quyền lực giữa Đế chế Anh với các thế lực địa phương vào năm 1910. Bloemfontein được mệnh danh là “thủ đô tư pháp”. Nhưng, đến năm 1995, khi Nam Phi mới bắt đầu dân chủ hóa, họ lập ra Tòa án Hiến pháp - có thẩm quyền cao nhất - và đặt cơ quan này ở một thành phố khác nữa: Johannesburg. Mặc dù ý định ban đầu là gì, việc phân tách địa lý các cơ quan này đã góp phần củng cố tính độc lập của các tòa án. [7]

Ý tưởng về việc một quốc gia chia tách các nhánh quyền lực ra nhiều thủ đô cũng đang được thảo luận ở Nigeria, nơi vùng South East đang được đề xuất trở thành thủ đô tư pháp. [8] Chuyện tòa án độc lập có vẻ không phải là lý do, mà là phân tán quyền lực trung ương ra các vùng khác nhau để củng cố tính đoàn kết quốc gia. □

VIẾT THƯ CHO TRANG

Nhà báo Phạm Đoan Trang, đồng sáng lập viên - biên tập viên của Luật Khoa, bị tuyên án 9 năm tù giam vào ngày 14/12/2021 về tội “tuyên truyền chống nhà nước”.

Đây là bản án bất công và hoàn toàn trái với luật quốc tế về nhân quyền.

Hãy ủng hộ Đoan Trang bằng cách viết thư và gửi cho cô tại địa chỉ:

Phạm nhân Phạm Thị Đoan Trang, Trại giam An Phước, xã An Thái, huyện Phú Giáo, tỉnh Bình Dương.

Hoặc bạn có thể tạo bưu thiếp cho Đoan Trang theo công cụ chúng tôi tạo sẵn trên Google Form tại đây: bit.ly/dearTrang

Tranh minh họa: Jin Jin, do Ân xá Quốc tế hỗ trợ.

PHỤC HỒI TÀI SẢN BỊ CHÍNH QUYỀN CỘNG SẢN TƯỚC ĐOẠT: CỘNG HÒA SÉC ĐÃ LÀM THẾ NÀO?

Vì công lý và vì mục tiêu phát triển kinh tế.

Văn Khiêm

Bây giờ bạn hãy tưởng tượng thế này: con cháu của những địa chủ bị chính quyền cướp đất thời Cải cách Ruộng đất những năm 1950 được hoàn trả lại ruộng đất hoặc được bồi thường trong trường hợp không thể hoàn trả được.

Nghe quả là chuyện hoang đường?

Nhưng hãy tưởng tượng tiếp: con cháu của những gia đình có nhà cửa bị chính quyền “tiếp thu” sau ngày tiếp quản thủ đô năm 1954 và sau ngày 30/4/1975 ở miền Nam, hay các tổ chức tôn giáo có nhà thờ, tu viện, thánh đường bị chính quyền “mượn” từ sau năm 1954 được nhận lại các bất động sản này, hoặc được bồi thường theo những cơ chế định giá nhất định.

Một cánh đồng ở vùng Moravia, Cộng hòa Séc.
Ảnh: Britannica.



Hay thậm chí hãy tưởng tượng thế này: các hộ dân có ruộng đất bị thu hồi bất hợp pháp ở Văn Giang - mà ngày nay là khu đô thị EcoPark - được bồi thường cho tài sản bị cướp mất của họ và những thiệt hại họ phải chịu trong những năm sau đó.

Bây giờ ở nước ta, ai mà đề xuất những chuyện như thế này thì người ta sẽ bảo là điên, dở hơi, rảnh việc, hoặc thậm chí là phản động.

Nhưng những chuyện nghe hoang đường và điên rồ đó đã xảy ra ở nhiều nước sau khi chế độ độc tài sụp đổ: Đức, Tiệp Khắc, Ba Lan, Hungary, Romania, Slovenia, Croatia, Nam Phi, v.v.

Trong bài viết này, tôi sử dụng hai công trình nghiên cứu để tóm tắt quá trình phục hồi tài sản ở Tiệp Khắc (cũ) và Cộng hòa Séc sau khi chế độ cộng sản chấm dứt vào tháng Mười Hai năm 1989. Một là cuốn “Post-communist restitution and the rule of law” của Tiến sĩ Csongor Kuti, do Nhà xuất bản Đại học Trung Âu (CEU Press) phát hành năm 2009 ở Hungary; hai là luận văn thạc sĩ luật năm 1997 của Sophia von Rundstedt tại Đại học Georgia (Mỹ). [1][2]

Các nhà lãnh đạo ở các nước vừa mới thoát thai khỏi chế độ độc tài không những phải xây dựng một thể chế chính trị mới mà còn phải “làm lành” với quá khứ của quốc gia mình. Tại sao lại phải làm lành? Là vì có quá nhiều vết thương, xung đột trong quá khứ cần phải được khám xét, khâu vá, băng bó lại trước khi quốc gia đó có thể cất cánh.

Đó không chỉ là những người tù chính trị bị chính quyền cộng sản tước đoạt tự do, mà còn là những người bị chính quyền tước đoạt tài sản trong quá khứ. Họ là giới tư sản, giới địa chủ, hay các tổ chức tôn giáo, v.v. Cần nhấn mạnh rằng, mô hình xã hội chủ nghĩa xoay quanh khái niệm

kinh tế nhà nước, kinh tế tập thể, trong đó thủ tiêu hoàn toàn tư hữu và quốc hữu hóa mọi tư liệu sản xuất. Quốc hữu hóa, không có gì khác hơn, là tước đoạt một cách hợp pháp các tài sản thuộc sở hữu tư nhân và cộng đồng, chuyển các tài sản này vào tay nhà nước. Trong đó có đất đai, nhà xưởng, máy móc, v.v.

Với riêng trường hợp Tiệp Khắc, đó còn là cộng đồng người Do Thái có tài sản bị quốc hữu hóa trong thời kỳ Thế chiến II nhưng chưa bao giờ được các chính quyền kế tiếp giải quyết quyền lợi. Tức là chính quyền cộng sản từ năm 1948 đã phớt lờ quyền lợi của họ. Lý do cũng rất đơn giản, mô hình cộng sản cũng dựa trên việc quốc hữu hóa các tư liệu sản xuất như Đức Quốc xã đã làm.

Tình cảnh của Tiệp Khắc khi chế độ cộng sản sụp đổ năm 1989 là những tư liệu sản xuất này đang nằm trong tay chính quyền, nghĩa là sở hữu nhà nước và sở hữu tập thể.

Tiến trình dân chủ hóa của nước này phải đi kèm, hay nói đúng hơn là phải bao gồm một tiến trình tự do hóa nền kinh tế và khôi phục quyền tư hữu. Mà muốn làm như vậy thì phải trả lại các tư liệu sản xuất về cho tư nhân, hay còn được gọi là tư nhân hóa (privatization). Cái từ này ở Việt Nam hay bị tránh né và gọi bằng một cái tên khác là “cổ phần hóa”.

Đến đây, một bài toán hóc búa được đặt ra: làm sao tư nhân hóa được một tài sản nhà nước nếu như có người nói rằng họ mới là chủ sở hữu đích thực của tài sản đó và chính quyền cộng sản cũ đã tước đoạt nó của họ?

Sẽ không thể nào cải cách được nếu không “làm lành” được với những vết thương trong quá khứ này. Chính quyền mới tin rằng “việc phục hồi tài sản không những cần thiết để thực thi công lý mà còn giúp tạo ra một tầng lớp doanh nhân có khả năng củng cố khu vực tư nhân...”.

Một tiến trình phục hồi tài sản bắt đầu gần như ngay sau khi chính quyền mới ra đời.

Tháng 10/1990, tức là chưa đầy một năm kể từ Cách mạng Nhung, Quốc hội Tiệp Khắc ban hành đạo luật phục hồi tài sản thứ nhất. Đạo luật này tập trung vào việc hoàn trả lại các cơ sở kinh doanh nhỏ và các khu nhà ở bị chính quyền cộng sản tước đoạt từ năm 1955.

Ai muốn được hoàn trả tài sản thì phải nộp đơn trong vòng sáu tháng kể từ khi đạo luật trên có hiệu lực, và có nghĩa vụ chứng minh mình là chủ sở hữu thật sự của tài sản nêu trong đơn.

Ngày 21/2/1991, đạo luật thứ hai ra đời, mở rộng thời gian áp dụng đạo luật ra toàn bộ thời kỳ cộng sản, tức là từ năm 1948 đến hết năm 1989. Luật này chỉ hoàn trả tài sản cho cá nhân, còn pháp nhân thì không. Hạn nộp đơn là ngày 1/10/1991, nếu không đạt được thỏa thuận phục hồi tài sản với đơn vị đang chiếm hữu tài sản trên thực tế thì đương đơn có thể đưa vụ việc ra tòa trước ngày 1/4/1992.

Trong một số trường hợp, đương đơn cũng có thể yêu cầu được bồi thường bằng tiền mặt hoặc trái phiếu chính phủ.

Dĩ nhiên, một tài sản nhà nước nếu đang có đương đơn đòi hoàn trả thì không được rao bán cho ai khác.

Luật Đất đai năm 1991 của Tiệp Khắc cũng phục hồi quyền sở hữu tư nhân của những chủ sở hữu có ruộng đất bị quốc hữu hóa trong thời kỳ cộng sản, bao gồm cả đất bị cưỡng chế thu hồi.

Tháng 4/1994, Quốc hội lại sửa luật để hoàn trả lại tài sản cho các cộng đồng người Do Thái bị tước đoạt tài sản trong thời kỳ Thế chiến II, bao gồm nhà thờ, tu viện, thư viện, v.v.

Đi vào chi tiết thì còn nhiều chuyện để nói. Mặc dù trong những năm 1990, chính quyền Séc đã xử lý một lượng đơn từ liên quan tới khoảng 1,7 triệu hecta đất, đến năm 2018 vẫn còn hơn 300 đơn chưa được giải quyết xong. [3]

Chính quyền Cộng hòa Séc đã rất thành công với chương trình phục hồi tài sản của họ và đạt được mục đích thực thi công lý lẫn kích hoạt một tiến trình tự do hóa nền kinh tế.

Chuyện này liên quan thế nào tới Việt Nam trong tương lai thì còn phải bàn, vì trên thực tế Việt Nam đã trải qua một tiến trình tư nhân hóa tài sản nhà nước từ năm 1986 với công cuộc Đổi Mới. Nhưng cốt lõi của chương trình phục hồi tài sản của Cộng hòa Séc là trả lại cho chủ sở hữu đích thực, hoặc người thừa kế, tài sản của họ, bằng cách hoàn trả nguyên trạng tài sản hoặc là bồi thường tương xứng.

Đây là điều đáng tham khảo cho Việt Nam sau này trong bối cảnh thu hồi đất, thậm chí cưỡng chế thu hồi đất diễn ra khắp nơi nhưng áp giá bồi thường cho người dân một cách rẻ mạt, dẫn đến tình trạng khiếu kiện đất đai phổ biến ở khắp các cấp chính quyền. □



Đại hội lần thứ XVII của Đảng Cộng sản
Tiệp Khắc tại Praha năm 1988.
Ảnh: chrisniedenthal.com.

TÀI SẢN CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN TIỆP KHẮC SAU CÁCH MẠNG NHƯNG: CHUYỆN GÌ ĐÃ XẢY RA?

Trần Hà Linh

Ngày 29/11/1989, Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Tiệp Khắc sửa Hiến pháp, bãi bỏ Điều 4 về sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Tiệp Khắc. Chế độ cộng sản chính thức sụp đổ ở quốc gia Đông Âu này vào ngày thứ 13 của cuộc Cách mạng Nhung.

Đảng Cộng sản không những không bị cấm hoạt động mà còn tiếp tục tranh cử và giành được một tỷ lệ phiếu đáng kể ở cả cấp trung ương lẫn địa phương, như đã trình bày trong bài “Vì sao Cộng hòa Séc không cấm Đảng Cộng sản?”.

Nhưng còn khối tài sản khổng lồ của họ thì sao?

Nghiên cứu có tên “The Assets of the Communist Party” (Tài sản của Đảng Cộng sản) của Tiến sĩ Luật Hiến pháp Pavel Molek trong cuốn “Transformation: The Czech Experience” của tổ chức People in Need cho chúng ta một cái nhìn tổng quan về vấn đề này. [1] Ông Pavel Molek là giáo sư luật hiến pháp tại Đại học Masaryk và từng là thẩm phán của Tòa án Hành chính Tối cao của Cộng hòa Séc.

Theo nghiên cứu này, chuyện rất rõ ràng là Đảng Cộng sản Tiệp Khắc đã bị chính quyền mới tịch thu phần lớn tài sản. Phần còn lại hoặc là chính quyền mới miễn truy thu, hoặc là đã bị chính các đảng viên tẩu tán ra bên ngoài.

Tác giả phân loại tài sản của Đảng Cộng sản làm năm phần.

Một là đảng phí.

Hai là các khoản ngân sách rút trực tiếp từ kho bạc nhà nước. Trong 20 cuối cầm quyền, họ đã được hưởng khoảng 5,6 tỷ Koruna.

Ba là các khoản trợ cấp gián tiếp từ các doanh nghiệp nhà nước dưới dạng tài trợ. Đây là nguồn tài sản lớn nhất. Khoản tài trợ có thể là tiền mặt hoặc hiện vật, dịch vụ. Trong thời kỳ cầm quyền, các khoản này có giá trị khoảng 50-60 tỷ Koruna.

Bốn là các động sản và bất động sản của nhà nước do Đảng Cộng sản trực tiếp kiểm soát. Có 159 tài sản như vậy có giá trị khoảng 4,5 tỷ Koruna, gồm có văn phòng, trường đảng, khu nhà ở, khách sạn, nhà in, v.v.

Năm là các tài sản do Đảng Cộng sản đứng tên sở hữu, có giá trị khoảng 8,1 tỷ Koruna. Trong đó, có tài sản của Ban chấp hành Trung ương, Công ty In ấn, Viện Lịch sử Đảng, v.v.

Đó là chưa kể tài sản của các tổ chức ngoại vi của Đảng Cộng sản nằm trong Mặt trận Quốc gia (hay ở Việt Nam là Mặt trận Tổ quốc).

Trong những tháng đầu tiên sau khi chế độ cộng sản sụp đổ, chính quyền mới chưa kịp xử lý khối tài sản của Đảng Cộng sản và các tổ chức kế thừa của nó. Và đây là cơ hội vàng cho nhiều quan chức của đảng tẩu tán tài sản.

Cụ thể, nhiều thiết bị văn phòng đã bị sang nhượng cho cá nhân một số đảng viên với giá hời, có khi chỉ bằng 1/20 so với giá trị thực.

Kế tới nữa, một số tài sản của các đảng bộ địa phương bị sang tên cho các pháp nhân mới, đặc biệt là các công ty cổ phần.

Sau cùng, tài khoản và sổ sách của đảng bị thao túng để dễ dàng xóa sổ một số tài sản, trong khi với một số tài sản khác thì có thể được bán ra với giá thấp hơn thị trường.

Những hoạt động này diễn ra cho tới tận tháng 5/1990, khi một số văn bản pháp luật được chính quyền mới ban ra để đình chỉ hoạt động sang nhượng tài sản và tịch thu tài sản của Đảng Cộng sản.

Một nghị định đề ngày 21/5/1990 quy định tịch thu toàn bộ bất động sản nhà nước đang do Đảng Cộng sản kiểm soát. Từ ngày 1/6 thì chính quyền đã tịch thu được tất cả các bất động sản này, ít nhất là trên giấy tờ. Nghị định này cũng vô hiệu hóa những giao dịch chuyển nhượng các tài sản này cho các bên khác.

Tới đây, mọi chuyện khá thuận lợi. Cái khó là những tài sản do Đảng Cộng sản đứng tên sở hữu.

Tháng 10/1990, Tiệp Khắc bắt đầu ban hành một số đạo luật khởi động một tiến trình phục hồi tài sản. Theo đó, các chủ sở hữu tài sản bị Đảng Cộng sản chiếm đoạt trong thời kỳ cộng sản từ 1948 tới 1989 có quyền yêu cầu hoàn trả lại những tài sản này hoặc yêu cầu bồi thường bằng tiền mặt hoặc trái phiếu chính phủ.

Theo các quy định này, các tổ chức kế thừa của Đảng Cộng sản phải giao nộp lại “động sản và bất động sản, nguồn lực tài chính và quyền tài sản mà Đảng Cộng sản Tiệp Khắc cũ sở hữu vào thời điểm ngày 31/12/1989”. Một ngoại lệ được miễn giao nộp là tài sản văn phòng có giá trị từ 5.000 Koruna trở xuống.

Dĩ nhiên, các đảng viên không vui vẻ gì với những động thái này của chính quyền mới. Kết hợp với lý do nhiều cán bộ thực thi kém năng lực hoặc không được trao đủ thẩm quyền, tiến trình tịch thu tài sản gặp nhiều khó khăn.

Tới tháng 5/1991, số tài sản trị giá khoảng 5,5 - 6 tỷ Koruna trong tổng số 8,1 tỷ Koruna tài sản của Đảng Cộng sản đã bị tịch thu.

Tiến trình này chỉ kết thúc vào tháng 6/1999, khi vẫn còn khoảng 150-350 triệu Koruna vẫn chưa được thu hồi.

Để kết thúc bài này, xin trích một câu từ tờ nhật báo Lidové noviny đề ngày 17/11/1990, trong đó có châm biếm rằng: “Những người cộng sản đã từ bỏ quyền lực và hệ tư tưởng của họ một cách vui vẻ hơn nhiều so với việc từ bỏ tài sản của họ”. □

CHÍNH TRỊ HÓA GIÁO DỤC Ở NƯỚC CỘNG SẢN TIỆP KHẮC

Khi đại học bị “kế hoạch hóa”.

Nguyễn Hạnh



Một lớp học ở Tiệp Khắc thời
xã hội chủ nghĩa.
Ảnh: gymkren.cz.

Tất cả các đảng cộng sản trên thế giới đều giống nhau sau khi chiếm được chính quyền: họ làm đảo lộn trật tự xã hội theo một cách trái quy luật tự nhiên.

Họ đẩy tầng lớp tinh hoa, tư sản giàu có, được đào tạo bài bản xuống những cánh đồng và nâng tầng lớp ít học, lao động chân tay lên giảng đường đại học.

Không có gì sai khi tạo cơ hội cho người dân nghèo được tiếp cận giáo dục đại học, nhưng chủ trương này lại nhằm triệt tiêu quyền lực của giới tinh hoa trong xã hội cũ để tạo ra một tầng lớp trí thức mới đến từ giai cấp công nhân và nông dân. Những người này, vốn bỗng dưng được thay đổi địa vị xã hội, được kỳ vọng sẽ ủng hộ đảng cộng sản hơn bất cứ ai.

Đảng cộng sản ở một số nước đã thực hiện khéo léo chủ trương này, nhưng ở một số nước khác lại gây ra những vấn đề lớn cho xã hội và chính sự cầm quyền của họ.

Trước Chiến tranh Thế giới thứ II, Tiệp Khắc là nơi đáng mơ ước cho những ai theo đuổi con đường học thuật tại Trung và Đông Âu. Sau chiến tranh, việc Đảng Cộng sản Tiệp Khắc cố gắng đưa con em từ các gia đình nông dân, công nhân vào đại học không những ảnh hưởng xấu đến giáo dục đại học mà còn gây ra những vấn đề lớn cho xã hội.

Mặt khác, thất bại về giáo dục ở Tiệp Khắc cũng sẽ lý giải vì sao thành phần lớn nhất và mạnh mẽ nhất trong phong trào dân chủ nhằm lật đổ Đảng Cộng sản Tiệp Khắc lại là sinh viên.

CÔNG NHÂN, NÔNG DÂN BỊ ÉP VÀO ĐẠI HỌC

Bạn không thể ép người khác làm những thứ mà bạn không muốn, càng không thể ép người khác làm những thứ mà họ không có năng lực.

Nghiên cứu năm 1997 của John Connelly trên tạp chí *Slavic Review* đã tổng hợp những chính sách thất bại của Đảng Cộng sản Tiệp Khắc khi áp đặt mô hình giáo dục bao cấp lên xã hội. [2]

Tại Tiệp Khắc, thành phần sinh viên đến từ các gia đình nông dân, công nhân vốn luôn chiếm tỷ lệ rất nhỏ trong các trường đại học. Khác với các nước như Bulgaria, Slovakia, những gia đình lao động Tiệp Khắc không đánh giá cao giáo dục đại học. Họ muốn con cái mình kiếm ra tiền càng sớm càng tốt.

Do đó, dù Đảng Cộng sản ưu tiên con cái của tầng lớp lao động hoàn thành trung học để học tiếp đại học nhưng không đủ số lượng học sinh tốt nghiệp trung học. Chính quyền cộng sản kể cả cộng điểm ưu tiên cho những thành phần này vẫn không đạt được chỉ tiêu tuyển sinh đại học.

Năm học 1949-1950, có 8.188 đơn đăng ký cho 7.205 suất học đại học. Đến tháng 9/1950, chỉ có một phần tư số sinh viên là đến từ các gia đình công nhân. Ngành luật chỉ tuyển được một nửa số lượng sinh viên theo chỉ tiêu đặt ra.

Việc ưu tiên thành phần xuất thân từ tầng lớp lao động đã khiến những ngành như luật pháp, chính trị, nhân văn, kinh tế - vốn là truyền thống lâu đời của Tiệp Khắc - suy giảm số lượng sinh viên theo học. Những sinh viên từ tầng lớp lao động ưa những ngành kỹ thuật hơn.

NHUỘNG BỘ CHƯA TỪNG CÓ

Do không đủ số học sinh tốt nghiệp trung học từ tầng lớp lao động, chính quyền cộng sản Tiệp Khắc đã nhượng bộ trong việc tuyển sinh trung học.

Một đề xuất đã được thông qua vào năm 1952 đã giảm tính đấu tranh giai cấp trong tuyển sinh trung học xuống một bậc.

Đề xuất này thừa nhận rằng chính sách ưu tiên con em của tầng lớp lao động vào các trường trung học cạnh tranh (để chuyển tiếp lên đại học) đã được thực thi không hiệu quả. Một số ban tuyển sinh trung học đã thực hiện chủ trương này một cách máy móc, hình thức. Mục tiêu tuyển sinh trung học sẽ được sửa đổi lại sao cho tuyển được những học sinh có đủ phẩm chất cho việc học tập và sẽ trở thành trí thức để liên kết với giai cấp lao động.

Sự nhượng bộ này là chưa từng có trong công cuộc đấu tranh giai cấp ở nước cộng sản. Đây là một phần lý do tầng lớp trung lưu ở Tiệp Khắc vẫn chiếm đa số trong các trường đại học.

Tuy nhiên, sự nhượng bộ này vẫn không đảm bảo được chỉ tiêu tuyển sinh đại học vì sự mâu thuẫn trong nhiều chính sách khác, trong đó có chính sách cào bằng về tiền lương. Năm học 1954-1955 có gần 4.000 suất học đại học không tuyển được sinh viên.

THỢ SỬA KHÓA KIỂM NHIỀU TIỀN HƠN MỘT LUẬT SƯ

Tiệp Khắc dưới thời kỳ cộng sản là nước có khoảng cách chênh lệch thu nhập thấp so với bất kỳ nước nào khác. Việc này có thể mang đến sự bình đẳng trong xã hội nhưng cũng góp phần tầm thường hóa tri thức.

Trong những năm 1950, chính quyền đã tăng tiền lương cho mọi lĩnh vực trừ ngành giáo dục và văn hóa.

Thu nhập của một thợ sửa khóa nhiều hơn thu nhập của một luật sư. Thu nhập của một bác sĩ phải học hành vất vả thấp hơn lương của một người thợ tiện.

Việc bình đẳng thu nhập này đã làm giảm động lực theo đuổi giảng đường đại học

của tầng lớp lao động. Trong khi đó, xã hội vẫn cần cử nhân đại học cho rất nhiều công việc.

Năm 1962, có đến nửa triệu vị trí cần trình độ đại học lại do những người không đủ bằng cấp nắm giữ, phần lớn là những “cán bộ lao động” không được học hành, đào tạo đầy đủ. Đây cũng là năm nền kinh tế Tiệp Khắc có tốc độ tăng trưởng âm - điều hiếm khi xảy ra ở một nước cộng sản.

Dù nỗ lực thế nào, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc vẫn chưa bao giờ đưa được thành phần lao động (vốn chiếm tỷ lệ 70% dân số) vượt qua con số 43% số sinh viên trong các trường đại học.

DÂN CHỦ HÓA ĐẤT NƯỚC - DÂN CHỦ HÓA ĐẠI HỌC

Năm 1989, chế độ cộng sản sụp đổ ở Tiệp Khắc. Một đạo luật về giáo dục đại học đã được ban hành vào năm sau đó, tạo điều kiện cho các trường đại học quay trở lại cơ chế kiểm soát tự chủ trước đây. [2]

Các trường đại học được tự quyết về chỉ tiêu tuyển sinh, chương trình đào tạo, và mục tiêu nghiên cứu. Đạo luật này đã giảm đáng kể vai trò can thiệp của chính quyền trong việc đào tạo đại học. Một số nghị sĩ được khôi phục lại quyền đại diện cho giảng viên, sinh viên. Đạo luật đã nhấn mạnh rằng tự do học thuật là nguyên tắc quan trọng của một thể chế dân chủ.

Trong những năm tiếp theo, Cộng hòa Séc tiếp tục nỗ lực cải cách cơ chế tự chủ của các trường đại học nhằm sửa chữa những tổn thất lớn lao mà những người cộng sản đã gây ra trong hơn 40 năm cầm quyền. Số sinh viên đã tăng từ 132 nghìn vào năm 1994 lên 211 nghìn vào năm 2001. Ngân sách dành cho giáo dục đại học tăng từ 7,1 tỷ koruna năm 1994 lên 11,9 tỷ koruna năm 2001. □

Sạp báo LUẬT KHOA

Nơi bày bán các ấn phẩm của Luật Khoa tạp chí



store.luatkhoa.com

MUA NGAY

Địa chỉ hỗ trợ bạn đọc: store@mail.luatkhoa.org



CỘNG HÒA SÉC ĐÃ ÍT NHẤT HAI LẦN KHUYẾN NGHỊ VIỆT NAM THỰC THI DÂN CHỦ ĐA ĐẢNG

Thủ tướng Phạm Minh Chính (phải) tiếp
Thủ tướng Cộng hòa Séc Petr Fiala (trái)
tại Hà Nội ngày 21/4/2023.
Ảnh: Báo Quốc tế.

*Khi căn tính dân chủ thể hiện trong
chính sách đối ngoại.*

Trần Hà Linh

Trong quan hệ ngoại giao, hiếm khi nào có nước thẳng thắn và công khai đề cập đến vấn đề chế độ chính trị với chính phủ Việt Nam, ngoại trừ một nước: Cộng hòa Séc.

Diễn đàn mà chính phủ Cộng hòa Séc nêu vấn đề này cũng khó có thể công khai hơn: phiên họp Kiểm điểm Định kỳ Phổ quát (UPR) về nhân quyền tại Hội đồng Nhân quyền Liên Hiệp Quốc.

Và không chỉ một lần, mà tới hai lần, vào các năm 2014 và 2019. [1]

Khuyến nghị năm 2014 của chính phủ Cộng hòa Séc viết:

“Tăng cường sự tham gia chính trị bình đẳng của công dân, bao gồm từng bước hướng tới một nền dân chủ đa đảng.”

Còn khuyến nghị năm 2019 cũng không kém phần thẳng thắn:

“Tạo điều kiện cho đa nguyên chính trị và dân chủ, đảm bảo cho công dân toàn quyền bầu cử, ứng cử và tham gia các vấn đề công.”

Cần nhấn mạnh rằng, Cộng hòa Séc là nước duy nhất trong gần 200 quốc gia thành viên của Liên Hiệp Quốc có khuyến nghị nhằm trực diện tới vấn đề chế độ chính trị, với hàm ý Việt Nam đang là nước độc tài một đảng.

Ngay cả cường quốc dân chủ số một thế giới là Hoa Kỳ cũng chưa bao giờ nói thẳng ruột ngựa với chính phủ Việt Nam ở một diễn đàn công khai như vậy. Còn Cộng hòa Séc lại là một nước nhỏ với chỉ khoảng 11 triệu dân và diện tích thì chỉ bằng khoảng 1/4 Việt Nam.

Nếu đọc thêm các khuyến nghị nhân quyền khác của Cộng hòa Séc cho Việt Nam thì chúng ta cũng sẽ thấy những ý tưởng rất táo bạo: thả tù chính trị, bãi bỏ yêu cầu đăng ký tổ chức phi lợi nhuận, bãi bỏ án tử hình, v.v. [2]

Trên thực tế, đây chính xác là những gì Cộng hòa Séc, và trước đó là Tiệp Khắc (cũ), đã thực hiện cách đây không lâu, mới từ tháng 11/1989 tới nay.

Mọi chuyện bắt đầu từ ngày 28/11/1989, dưới sức ép của phong trào biểu tình rộng khắp của sinh viên và các thành phần xã hội khác, Đảng Cộng sản Tiệp Khắc đã

phải tuyên bố từ bỏ quyền lực độc tôn, mở đường cho một tiến trình dân chủ hóa. Trước đó, nhiều tù nhân chính trị đã được trả tự do.

Một ngày sau đó, Quốc hội Tiệp Khắc sửa Hiến pháp, bãi bỏ Điều 4 về sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản. Chế độ cộng sản ở Tiệp Khắc chính thức chấm dứt, các đảng phái chính trị khác được thừa nhận và hoạt động hợp pháp. [3]

Và một tháng sau đó, ngày 29/12/1989, Quốc hội Tiệp Khắc bầu lãnh tụ đối lập Václav Havel lên làm tổng thống. Một chính quyền mới ra đời.

Trong sáu tháng sau đó, hàng loạt các đạo luật về đảng phái, lập hội, biểu tình được ban bố, tạo hàng lang pháp lý cho người dân thực thi nhân quyền của mình. [4] Tiệp Khắc thậm chí còn thông qua Hiến chương về các Quyền Tự do Căn bản như một phần của Hiến pháp vào năm 1992, trong đó cấm kiểm duyệt và bãi bỏ án tử hình. [5]

Năm 1993, khi Tiệp Khắc đã giải thể và Cộng hòa Séc trở thành một quốc gia độc lập, Nghị viện nước này lại đóng chiếc đinh cuối cùng vào cỗ quan tài của chế độ cộng sản bằng một nghị quyết. Nghị quyết này tuyên bố Đảng Cộng sản Tiệp Khắc là một tổ chức tội phạm và phải chịu trách nhiệm cho những tội ác mà họ gây ra trong thời kỳ nắm quyền (1948-1989).

Mặc dù không cấm các đảng cộng sản ra đời và hoạt động, Cộng hòa Séc đã hoàn toàn đoạn tuyệt với quá khứ cộng sản của mình, biến thái độ đó thành một phần của căn tính quốc gia. Căn tính mới của Cộng hòa Séc là dân chủ đa nguyên, nhân quyền, pháp quyền.

Căn tính đó đã thể hiện rõ nét trong chính sách đối ngoại của nước này, mà chúng ta có thể thấy một phần qua những khuyến nghị rất mật mà họ dành cho Việt Nam. □

ĐỌC SÁCH CÙNG ĐOÀN TRANG

“QUYỀN LỰC CỦA NHỮNG NGƯỜI VÔ DANH”: SỐNG THẬT LÀ ĐỦ ĐỂ CHỐNG ĐỘC TÀI

*Vì sao chính
những người
bình thường vô
danh mới có
sức mạnh khiến
nhà cầm quyền
phải sợ hãi.*

Hứa Y Định

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.org
ngày 01/06/2021. Có chỉnh sửa so với bản đăng lần đầu.



Gióng như rất nhiều người Việt Nam sinh ra sau năm 1975, tôi có những trải nghiệm “ma trận” đầu tiên khi bước qua tuổi thiếu niên.

Đó là lúc những gì được học trên sách vở nhà trường, những gì được người lớn nhồi nhét vào đầu, và những gì mắt thấy tai nghe cùng với mũi ngửi hoàn toàn chọi nhau chan chất.

Trong suốt hàng chục năm, đây là thế giới tôi được biết: nơi có lý tưởng cộng sản ngời ngời, triết học Mác-Lênin thần thánh, dân tộc Việt Nam vô địch, lịch sử đầy những trang chói lọi, những nhà lãnh đạo siêu phàm đáng thờ phụng, nhân dân đâu đâu cũng một lòng tin tưởng đảng, cùng một tương lai chắc như bấp trên con đường tiến lên chủ nghĩa xã hội.

Thế giới đó giống như một trò chơi giả lập trên vi tính: nhẹ nhàng và sáng khoái khi đắm mình trong đó, nhưng hụt hẫng và chao đảo khi dứt mắt khỏi màn hình.

Trong nhiều năm trời sau khi rời khỏi ghế nhà trường, tôi vẫn luôn tự hỏi chuyện gì xảy ra với đất nước này, vì sao mọi thứ và mọi người lại ngược ngạo như vậy, rồi tương lai nó sẽ ra sao.

Tôi hy vọng mình tìm thấy gì đó trong sách, nhưng đó là một hành trình khá thất vọng. Những quyển sách “hợp pháp” được lưu hành đều không khác mấy so với game giả lập đã học trong trường, có chăng chúng chỉ là phiên bản nâng cấp nhiều trò hơn. Sách “ngoài luồng” thì quá ít ỏi, và phần lớn lại kể những câu chuyện rất cá nhân khó có thể kiểm chứng. Ngay cả khi chấp nhận đó là thật, những lát cắt đó vẫn quá rời rạc để có thể giúp tôi hình dung được thế giới thực mình đang sống rồi cuộc là gì.

Cho đến khi tôi gặp “*Quyền lực của những người vô danh*”.

Tựa tiếng Anh của sách là “The power of the powerless” – quyền lực của những người không có quyền lực. [1] Nhưng tôi nghĩ nên dịch nó như trên, vì quyển sách này nói về những người như tôi: những kẻ vô danh tiểu tốt mắc kẹt trong một thể chế toàn trị có một không hai trong lịch sử nhân loại.

Cuốn sách là bài xã luận của Václav Havel, một nhà biên kịch Tiệp Khắc, được viết vào tháng 10/1978. [2] Một năm sau đó, ông bị chính quyền bắt bỏ tù vì các hoạt động cổ xúy nhân quyền. Năm 1983, ra khỏi tù, ông ở lại trong nước và tiếp tục viết kịch. Năm 1989, Cách mạng Nhung nổ ra, chính quyền độc tài sụp đổ, ông được bầu làm tổng thống cuối cùng của Tiệp Khắc. Khi Tiệp Khắc tách ra làm hai quốc gia độc lập, Cộng hòa Séc và Slovakia (1992), Havel được bầu làm tổng thống đầu tiên của Cộng hòa Séc (1993). Sau hai nhiệm kỳ tổng thống, đến năm 2003, Havel trở lại với công việc viết kịch cho đến khi ông mất (2011).

Vào thời điểm viết “*Quyền lực của những người vô danh*”, Havel có lẽ không thể tưởng tượng ra được chuyện gì sẽ xảy ra với Tiệp Khắc và cả hệ thống xã hội chủ nghĩa 10 năm sau đó. Ông gần như chắc chắn không thể tưởng tượng điều gì sẽ xảy ra với bản thân, ngoại trừ việc hiểu rõ khả năng bị chính quyền thời đó cầm tù.

Trong sách, ông cũng khẳng định việc dự báo tương lai là chuyện bất khả, và phần nào đó vô nghĩa. Thứ Havel chắc chắn nhất và có niềm tin gần như không suy chuyển là bản năng sống thật của con người (living in truth).

Người ta chỉ có thể hiểu tầm quan trọng của “sống thật” khi đặt nó trong bối cảnh của xã hội cộng sản tại Tiệp Khắc (hoặc bất kỳ xã hội độc tài toàn trị nào).

Havel dùng hình ảnh một người quản lý cửa hàng rau quả để mô tả xã hội. Người quản lý treo băng rôn đề dòng chữ “Vô sản toàn thế giới, đoàn kết lại!” trước cửa hàng. Anh ta làm việc ấy như một thao tác bản năng, gần như chắc chắn không suy nghĩ gì về ý nghĩa của nó.

Vô sản toàn thế giới là ai? Vì sao họ phải đoàn kết lại? Làm thế nào để tất cả đoàn kết? Đoàn kết rồi làm gì? Chuyện đó liên quan gì tới mình? Việc mình treo khẩu hiệu này lên có ảnh hưởng gì tới nó?

Anh quản lý có lẽ không có nhu cầu đầu tư suy nghĩ nhiều vậy. Anh chỉ biết cửa hàng đối diện, kế bên, các văn phòng, công sở, ngoài đường, đâu cũng treo khẩu hiệu tương tự. Anh sẽ không dừng lại suy tư khi gặp các khẩu hiệu ở chỗ khác, cũng như khách hàng ghé tiệm rau quả của anh sẽ không để tâm đến sự tồn tại của băng rôn trước tiệm.

Tất cả mọi người đều làm vì... tất cả mọi người đều làm vậy.

Nó không khiến tôi liên tưởng đến những băng rôn biểu ngữ treo khắp nơi ở Việt Nam, với các thông điệp kiểu “Đảng Cộng sản Việt Nam quang vinh muôn năm” hay “Chủ tịch Hồ Chí Minh sống mãi trong sự nghiệp của chúng ta”.

Vì sao đảng lại tự khen mình quang vinh? Lại còn muốn muôn năm? Sự nghiệp của chúng ta là sự nghiệp gì? Vì sao Hồ Chí Minh lại sống mãi trong đó? Ông ấy có thật sự muốn bắt từ kiểu như vậy không? Kiểu người gì lại luôn tự khen? Kiểu người gì muốn tồn tại mãi trong thế giới của người khác?

Không ai nghĩ về nó và đặt câu hỏi – ít nhất là một cách công khai.

Nếu thay các biểu ngữ vô nghĩa trên băng câu “Tôi sợ và vì vậy hoàn toàn tuân phục mà không dám chất vấn gì”, như Havel phân tích, nó sẽ có ý nghĩa và phản ánh đúng thực tế hơn nhiều.

Nhưng rõ ràng sẽ không ai làm vậy. Một phần là nó khiến bản thân người đó thấy xấu hổ. Quan trọng hơn, nó xé bỏ ảo ảnh hài hòa giả tạo, vốn có tác dụng liên kết cả xã hội dưới một lý tưởng vĩ đại chung.

Để tiếp tục yên ổn tồn tại trong xã hội hài hòa đó, mọi người chấp nhận thỏa hiệp với lời nói dối, hay “ảo ảnh về một danh tính, phẩm giá và đạo đức chung”, từ đó trở thành một phần của nó.

Václav Havel gọi xã hội cộng sản của các nước Đông Âu vào thời hậu Thế chiến II là một thể chế “hậu toàn trị” (post-totalitarian system).

Ông muốn phân biệt nó với các chế độ độc tài truyền thống xưa nay (classical dictatorship). Theo Havel, trong xã hội hậu toàn trị, không có ranh giới giữa các đảng phái, nhóm quyền lực lẫn giai cấp thống trị/ bị trị.

Thay vào đó, với sự kiểm soát toàn diện xã hội, kinh tế và chính trị, thể chế này thành công trong việc biến mỗi cá nhân thành một phần của nó. Mỗi người vừa là nạn nhân bị trấn áp, vừa là công cụ đi trấn áp lại người khác.

Lằn ranh duy nhất tồn tại là ở bên trong mỗi người: một bên là nhu cầu sống thật, một bên là hệ thống đè bẹp hoàn toàn bản năng đó.

Ở những thể chế xưa nay, lực lượng đối lập (opposition force) là tập hợp các cá nhân cạnh tranh quyền lực chính trị với nhóm cầm quyền. Trong xã hội hậu toàn trị, lực lượng đối lập là bất kỳ ai dám sống thật với bản năng, khám phá thế giới theo cách riêng của mình, và phủ nhận mọi khuôn mẫu áp đặt.

Xã hội hậu toàn trị là nơi duy nhất tồn tại những người bất đồng chính kiến (dissident). Họ bị xem là lực lượng đối lập, mặc dù phần lớn những người này không

có nhu cầu tranh giành quyền lực chính trị gì.

Havel cũng đặt ra vấn đề về cách gọi “dissident” và việc tập trung quá nhiều vào những nhân vật bất đồng chính kiến nổi tiếng. Nó khiến người ta nghĩ rằng đây là một nhóm riêng biệt, có điều kiện đặc biệt, thậm chí còn có thể bị xem là một nghề.

Trên thực tế, “bất đồng chính kiến” chỉ là một cái nhãn được tự động chụp lên những ai, một cách tự nhiên và ngẫu nhiên, làm những gì mình muốn. Nó là một thái độ, một lựa chọn sống. Bất kỳ người nào, chỉ cần sống thật với chính mình, cũng đều sẽ trở thành “nhà bất đồng chính kiến” trong thể chế hậu toàn trị.

Trong xã hội, luôn có hàng triệu những người bất đồng chính kiến vô hình, vô danh, nhưng những việc họ làm thì không hề vô nghĩa.

Tung hô những nhà bất đồng nổi tiếng là một việc ngớ ngẩn và nguy hại cũng ngang với chuyện chê trách và chỉ trích những người bất đồng vô danh.

Những người vô danh sở hữu thứ quyền lực tối thượng và chết người đối với thể chế toàn trị: họ sống thật.

Đó có thể là thầy cô giáo dạy trẻ con những kiến thức không có trong sách. Đó có thể là nhạc sĩ sáng tác bài hát theo đúng ước muốn cho dù không ai chia sẻ. Đó có thể là nhà văn viết ra tác phẩm theo ý muốn dù không ai phát hành. Hoặc đó có thể là một công nhân cất công tìm đọc sách “ngoài luồng” cho dù bị chính quyền cấm cản. Hay chỉ đơn giản là một người chứng kiến hành vi gian trá và lên tiếng kể lại sự thật bất chấp việc bị đe dọa.

Họ là những người muốn sống theo đúng lương tâm của mình, và bị chính quyền xem là kẻ thù vì dám làm điều đó.

Trong một xã hội kìm hãm mọi thứ, chỉ nội việc những người như vậy tồn tại, như lời của Havel, đã là một điều quý giá và có ý nghĩa hết sức quan trọng.

Havel không tin rằng một lực lượng đối lập truyền thống như trong các thể chế khác, cạnh tranh giành quyền lực với nhóm độc tài cầm quyền, là đủ để dẫn đến một sự thay đổi thực chất.

Nếu chỉ là một sự thay máu lãnh đạo, mà ông liên tưởng như việc giới thiệu một mẫu xe hơi khác, xã hội sẽ vẫn trở lại guồng quay như cũ: mỗi người vừa là nạn nhân vừa là công cụ để duy trì một hệ thống giả tạo.

Mọi thay đổi, theo ông, đều phải xuất phát từ từng cá nhân. Khi càng nhiều người sống thật, xã hội sẽ xuất hiện một đời sống độc lập riêng biệt so với thể chế (independent life of society), và từ đó sẽ tạo ra một cấu trúc hay nền văn hóa tồn tại song song (parallel structure/ culture).

Trong một hình ảnh so sánh có lẽ không hợp thời điểm hiện tại lắm, Havel gọi sống thật là một “con virus” có khả năng lây lan và đánh gục toàn bộ hệ thống giả tạo của chế độ hậu toàn trị.

Nhà cầm quyền có lẽ hiểu rõ điều đó, nên họ luôn trấn áp mạnh tay tất cả những ai có ý kiến bất đồng/ sống thật.

Không khó hiểu vì sao những nhà nước độc tài luôn đàn áp thẳng tay các nhân vật bất đồng chính kiến, cho dù đó chỉ là phụ nữ, người già, những trí thức trói gà không chặt, tay không tác sát, hoàn toàn không có vũ khí lẫn nguồn lực có thể trực tiếp đe dọa ngai vàng của họ.

Nỗi sợ của chính quyền chỉ càng chứng minh thể chế này cực kỳ yếu đuối và hoàn toàn có thể bị “virus sống thật” đánh sập. Nuôi dưỡng văn hóa sống thật, với Havel, là cách tốt nhất và duy nhất để tạo ra một xã hội mới, thay vì nuôi hy vọng vào một

thể lực bên ngoài giúp sức hay chờ đợi kích động một cuộc cách mạng bạo lực.

Thế chế độc tài hậu toàn trị được xây dựng trên những bệ đỡ đối trá, kể cả trong các văn bản pháp luật với các con chữ văn minh và đầy sáng sủa. Càng phải va chạm với sự thật, những bệ đỡ này càng lung lay. Càng nhiều người sống thật, gốc rễ của hệ thống này càng sớm bị bật.

Tiến trình của lịch sử cho thấy niềm tin của Václav Havel là có cơ sở. Tiệp Khắc không chỉ chuyển đổi thành công sang thể chế dân chủ trong một cuộc Cách mạng Nhung hòa bình không tiếng súng, mà còn tiếp tục, dưới hình hài của Cộng hòa Séc [3] và phần nào đó là Slovakia [4], lột xác thành những xã hội dân chủ văn minh ngày nay.

Havel viết xã luận này vào cuối năm 1978, đúng 10 năm sau sự kiện Mùa xuân Praha – giai đoạn ngắn ngủi Tiệp Khắc tiến hành cải tổ dân chủ để rồi bị khối Warsaw do Liên Xô đứng đầu đưa quân đội vào dập tắt. [5] Hơn 10 năm sau, toàn bộ khối xã hội chủ nghĩa sụp đổ. Cùng với những nước Đông Âu khác, lịch sử Tiệp Khắc sang trang mới.

Trong khi đó, tháng Sáu năm 2021 là kỷ niệm 10 năm đợt biểu tình đầu tiên của những người Việt Nam yêu nước, chống lại chủ nghĩa bá quyền của Trung Quốc.

Sau hơn 10 năm, hẳn rất nhiều người đang cảm thấy thất vọng về hiện trạng xã hội, phong trào đấu tranh lẫn tương lai dân chủ của đất nước.

“*Quyền lực của những người vô danh*” là một liều thuốc tinh tâm hoàn hảo vào lúc này, và mọi lúc khác, cho những người Việt Nam vẫn muốn đóng góp một phần công sức nào đó để xây dựng một tương lai khác biệt.

Khi đọc quyển sách lần đầu tiên qua bản dịch tiếng Anh, tôi đã hơn chục lần gật gù và thầm hy vọng ai đó sẽ chuyển ngữ sang tiếng Việt.

Hơn cả mong đợi, tôi tìm thấy quyển sách tiếng Việt, với tiêu đề “Quyền lực của kẻ không quyền lực”, do Nhà xuất bản Giấy Vụn phát hành vào năm 2013.

Cuốn sách ngoài bài xã luận như tiêu đề còn giới thiệu các bài viết khác của Václav Havel. Chịu trách nhiệm nội dung là dịch giả Phạm Nguyên Trường và Nhóm Văn Lang.

Nếu bạn muốn biết nhìn rõ chân dung về đất nước mình đang sống, qua lăng kính của một xã hội đã từng trải qua mọi thứ tương tự, quyển sách này chính là thứ bạn cần.

Bạn có thể click [vào đây](#) để đọc bản tiếng Việt online. [6]□



THƯ VIỆN ĐIỆN TỬ LUẬT KHOA

và bộ sưu tập sách Việt nam Cộng hòa

luatkhoa.librarika.com

CHÚ THÍCH

DÒNG LỊCH SỬ: CỘNG HÒA SÉC - TỪ ĐỐC TÀI TỚI DÂN CHỦ

1. Czechoslovakia | History, Map, & Facts | Britannica. (2023). In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Czechoslovakia>
2. The History of Czechoslovakia: 1948 Czechoslovak Coup d'état. (2018). The History of Czechoslovakia: The History behind the Self-Determined Split of the Federal State of Czechoslovakia into the Czech Republic and Slovakia. <https://scalar.usc.edu/works/dissolution-of-czechoslovakia/1948-czechoslovak-coup-dtat>
3. Vaclav Havel | Biography, Plays, & Facts | Britannica. (2023). In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Vaclav-Havel>
4. Steinzova, L. (2019, November 15). Thirty Years Ago In Prague, Student Protests Snowballed Into The Velvet Revolution. RadioFreeEurope/RadioLiberty; RFE/RL. <https://www.rferl.org/a/czechoslovakia-prague-velvet-revolution-communism/30217717.html>
5. Kopsa, A. (2019, November 16). Czechoslovakia's Velvet Revolution Started 30 Years Ago—But It Was Decades in the Making. Time; Time. <https://time.com/5730106/velvet-revolution-history>
6. Jiří Suk (2006). Czechoslovakia's Return to Democracy. People In Need. https://www.mzv.cz/public/eb/53/c9/582145_496817_Anglicka_verze.pdf
7. Václav Havel in a Nutshell | Presidency 1989–2011. (2023). Václavhavel-Library.org. <https://archive.vaclavhavel-library.org/TimeLine/Events/?period=4&lang=en>
8. FAO.org : (2023). Fao.org. <https://www.fao.org/faolex/results/details/es/c/L-EX-FAOC136190>
9. BBC News. (2012, March). Czech Republic country profile. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17220018>
10. NETservis s.r.o. (2013). Czech constitutional development. Muni.cz. <http://czecon.law.muni.cz/dokumenty/31509>

HIẾN CHƯƠNG 77 VÀ TÌNH THẦN CỘNG DÂN CỦA MỘT PHONG TRÀO DÂN QUYỀN

1. Tamkin, E. (2017, February 3). In Charter 77, Czech Dissidents Charted New Territory. Foreign Policy; Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2017/02/03/in-charter-77-czech-dissidents-charted-new-territory/?ref=luatkhoa.com>
2. Helsinki Accords | Cold War Diplomacy & Impact on International Relations | Britannica. (2023). In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Helsinki-Accords>
3. Eidlín, Fred, The Logic of 'Normalization': The Soviet Intervention in Czechoslovakia of 21 August 1968 and the Czechoslovak Response (1980), East European Monographs, Boulder Distributed by Columbia University Press New York 1980 , Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2738197>
4. Kraus, M. (2007). Did the Charter 77 Movement Bring an End to Communism? New England Review (1990-), 28(2), 134–146. <http://www.jstor.org/stable/40244963>

CỘNG HÒA SÉC ĐÃ CẢI CÁCH HIẾN PHÁP NHƯ THẾ NÀO

1. Trần Hà Linh. (2020, August 26). Hiến pháp Việt Nam không cấm đa đảng | Luật Khoa tạp chí. Luật Khoa Tập Chí; Luật Khoa tạp chí. <https://www.luatkhoa.com/2020/08/hien-phap-viet-nam-khong-cam-da-dang>
2. Simmons, M. (2019, November 29). Czechs scrap one-party rule - archive, 1989. The Guardian; The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/29/czechoslovakia-scraps-one-party-rule-1989>
3. A HISTORY OF CZECH PARLIAMENTARISM. Chamber of Deputies. https://www.psp.cz/eknih/cdrom/ic/2/21_A_history_ENG_05_2019.pdf
4. Constitution of Czechoslovakia 1960. <https://www.worldstatesmen.org/Czechoslovakia-Const1960.pdf>
5. Čarnogurský, J. (2006). The Fall of Communism in Czechoslovakia. In Transformation: The Czech Experience (pp. 43–50). essay, People in Need. https://mzv.gov.cz/public/eb/53/c9/582145_496817_Anglicka_verze.pdf
6. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS. https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Pravni_uprava/AJ/Listina_English_version.pdf
7. Stanislav Balík. (2005). Law and facts in cases pertaining to the constitutionality of activities of political parties. Council of Europe. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2005\)023-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2005)023-e)

CHÍNH PHỦ NHỎ HAY CHÍNH PHỦ LỚN? BÀI HỌC DÂN CHỦ HÓA TỪ CỘNG HÒA SÉC

1. Pullmann, Michal. 2012. Gewalt in der Umbruchzeit der CSSR. In 1989 und die Rolle der Gewalt, ed. Martin Sabrow, 337–356. Göttingen: Wallstein.
2. Stephanie Weiss, 'Small and Fragmented: Civil Society in the Séc Republic in the Antagonism Between Liberal and State-Centric Ideas' in Astrid Lorenz and Hana Formánková (eds), Czech Democracy in Crisis (Springer International Publishing 2020) <https://doi.org/10.1007/978-3-030-40006-4_4> accessed 18 December 2023.
3. Otáhal, Milan. 2011. Opoziční proudy v české společnosti 1969–1989. Prague: Ústav pro soudobé dějiny.
4. 'Miloš Zeman si vyrazil z ruky velmi účinnou zbraň, říká Rychetský' (Týdeník Respekt) <<https://www.respekt.cz/politika/milos-zeman-si-vyrazil-z-ruky-velmi-ucinnou-zbran-rika-rychetsky>> accessed 18 December 2023.
5. Myant, Martin. 2005. Klaus, Havel and the Debate over Civil Society in the Czech Republic. Journal of Communist Studies and Transition Politics 21 (2): 248–267.
6. Kopeček, Michal. 2011. The Rise and Fall of Czech Post-Dissident Liberalism After 1989. East European Politics and Societies 25 (2): 244–271.
7. Saxonberg, S. (2003) The Séc Republic Before the New Millennium: Politics, Parties and Gender (Boulder, CO, East European Monographs).
8. tandard Eurobarometer 94, Winter 2020–2021, available at: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355>
9. Steven Saxonberg and Reinhard Heinisch, 'Filling the Demand Gap: The Success of Centrist Entrepreneurial Populism in the Séc Republic' (2022) 0 Europe-Asia Studies 1.

VÌ SAO CỘNG HÒA SÉC KHÔNG CẤM ĐẢNG CỘNG SẢN?

1. Lefteris NIKOLAOU-ALAVANOS. (2023). Parliamentary question | New anti-communist law in Poland | E-000260/2023 | European Parliament. Europa.eu. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-000260_EN.html
2. PAPADAKIS, K. (2022). Parliamentary question | Inadmissible ban on the Communist Party of Ukraine | E-002322/2022 | European Parliament. Europa.eu. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2022-002322_EN.html
3. Czech Activists Seek to Outlaw Communist Party (Published 2009). (2023). The New York Times. <https://www.nytimes.com/2009/12/23/world/europe/23iht-czech.html>
4. Pavel Žáček. (2006). Coming to Terms with the Past – the Czech Middle Way. In Transformation: The Czech Experience (pp. 181–192). essay, People in Need.
5. The Associated Press. (2012, February 29). Czech govt won't seek to ban the Communist Party. San Diego Union-Tribune; San Diego Union-Tribune. <https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-czech-govt-wont-seek-to-ban-the-communist-party-2012feb29-story.html>
6. Twenty-six years after Velvet Revolution, Czech Communists say history's still in their favour. (2015, November 17). Radio Prague International. <https://english.radio.cz/twenty-six-years-after-velvet-revolution-czech-communists-say-historys-still-8242250>
7. Kahn, M., & Muller, R. (2021, October 9). Czech voters oust communists from parliament for first time since 1948. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/czech-voters-oust-communists-parliament-first-time-since-1948-2021-10-09>
8. Twilight of the Communist Party in Czechia? (2021, November 16). Radio Prague International. <https://english.radio.cz/twilight-communist-party-czechia-8734144>

CỘNG HÒA SÉC: KHI TÒA TỐI CAO KHÔNG NÀM Ở THỦ ĐỒ

1. Brno | Czech Republic, Map, & History | Britannica. (2023). In Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Brno>
2. Seat of the Court | The Constitutional Court. (2015). Usoud.cz. <https://www.usoud.cz/en/about-the-court/seat-of-the-constitutional-court>
3. Nejvyšší soud / About the Court/ History. (2018). Nsoud.cz. <http://tinyurl.com/33bc93wp>
4. Constitutional court of the Czechoslovak republic and its fortunes in years 1920-1948 | The Constitutional Court. (2015). Usoud.cz. <https://www.usoud.cz/en/constitutional-court-of-the-czechoslovak-republic-and-its-fortunes-in-years-1920-1948>
5. History | The Constitutional Court. (2013). Usoud.cz. <https://www.usoud.cz/en/history>
6. South Africa's Three Capitals. (2016). Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/blog/south-africas-three-capitals>
7. Marais, L., & Twala, C. (2020). Bloemfontein: the rise and fall of South Africa's judicial capital. African Geographical Review, 1–14. doi:10.1080/19376812.2020.1760901
8. Nwogu, N., & Nwogu, N. (2023, September 20). Designate South-east judicial capital, lawmaker urges FG. Tribune Online. <https://tribuneonline.ng.com/designate-south-east-judicial-capital-lawmaker-urges-fg>

PHỤC HỒI TÀI SẢN BỊ CHÍNH QUYỀN CỘNG SẢN TƯỚC ĐOẠT: CH SẾC ĐÃ LÀM THỂ NÀO?

1. Post-Communist Restitution and the Rule of Law. (2017, May 15). CEUPress. <https://ceupress.com/book/post-communist-restitution-and-rule-law>
2. Rundstedt, Sophia von, "Restitution Regimes in Post-Communist Eastern Europe: A Legal Analysis" (1997). LLM Theses and Essays. 245. https://digitalcommons.law.uga.edu/stu_llm/245
3. Return of property seized by Communists | Ombudsman. (2018). Ochrance.cz. <https://www.ochrance.cz/en/aktualne/return-of-property-seized-by-communists>

TÀI SẢN CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN TIỆP KHẮC SAU CÁCH MẠNG NHUNG: CHUYỆN GÌ ĐÃ XẢY RA?

1. Pavel Molek. (2006).The Assets of the Communist Party. In Transformation: The Czech Experience (pp. 193-202). essay, People in Need.

CHÍNH TRỊ HÓA GIÁO DỤC Ở NƯỚC CỘNG SẢN TIỆP KHẮC

1. Students, Workers, and Social Change: The Limits of Czech Stalinism on JSTOR. (n.d.). www.jstor.org. <https://www.jstor.org/stable/2500787?read-now=1&seq=26>
2. Simonova, N. (2003). Czech higher education still at the crossroads. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/5644>

CỘNG HÒA SẾC ĐÃ ÍT NHẤT HAI LẦN KHUYẾN NGHỊ VIỆT NAM THỰC THI ĐÁN CHỦ ĐA ĐẢNG

1. Trần Hà Linh. (2019, January 22). CH Sếc đề nghị Việt Nam thực thi chính trị đa nguyên và dân chủ | Luật Khoa tạp chí. Luật Khoa Tạp Chí; Luật Khoa tạp chí. <https://www.luatkhoea.com/2019/01/ch-sec-de-ngghi-viet-nam-thuc-thi-chinh-tri-da-nguyen-va-dan-chu>
2. Library • UPR Info. (2017). Uwazi.io.
3. A HISTORY OF CZECH PARLIAMENTARISM. Chamber of Deputies. https://www.psp.cz/eknih/cdrom/ic2/21_A_history_ENG_05_2019.pdf
4. Carnogurský, J. (2006). The Fall of Communism in Czechoslovakia. In Transformation: The Czech Experience (pp. 43-50). essay, People in Need. https://mzv.gov.cz/public/eb/53/c9/582145_496817_Anglicka_verze.pdf
5. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS. https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud/www/Pravni_uprava/AJ/Listina_English_version.pdf

"QUYỀN LỰC CỦA NHỮNG NGƯỜI VÔ DANH": SỐNG THẬT LÀ ĐỦ ĐỂ CHỐNG ĐỘC TÀI

1. The Power of the Powerless (essay). (2021, May 25). ICNC. <https://www.nonviolent-conflict.org/resource/the-power-of-the-powerless/>
2. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2021, May 4). Vaclav Havel | Biography, Plays, & Facts. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Vaclav-Havel>
3. Ngọc, T. (2021, May 24). Sau 40 năm sống dưới chế độ cộng sản, Tiệp Khắc đã sửa sai. Còn Việt Nam? Luật Khoa Tạp Chí. <https://www.luatkhoea.org/2021/05/sau-40-nam-song-duoi-che-do-cong-san-tiep-khak-da-sua-sai-con-viet-nam/>
4. Chan, Y. (2019, November 9). Slovakia thời hậu độc tài: Mafia, tham nhũng, người hùng và câu chuyện cổ tích còn dở dang. Luật Khoa Tạp Chí. <https://www.luatkhoea.org/2019/04/slovakia-thoi-hau-doc-tai-mafia-tham-nhung-nguoi-hung-va-cau-chuyen-co-tich-con-do-dang/>
5. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2021a). Prague Spring | Czechoslovak history. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>
6. Nhóm Văn Lang (2013). Quyền lực của kẻ không quyền lực. <http://www.vanlang.eu/docs/Havel.pdf>

THEO DÕI

Luật Khoa tạp chí
để cập nhật các
bài viết hữu ích về
Nhân quyền, Dân
chủ, Pháp quyền.

Website luatkhoa.com

Facebook www.fb.com/luatkhoa.org

Instagram www.instagram.com/luatkhoatapchi

Youtube bit.ly/LK-Youtube

Store store.luatkhoa.com

Spotify spotify.fi/3vcQD5x

Tiktok www.tiktok.com/@luatkhoatapchi

Telegram t.me/s/luatkhoatc

Số Đặc biệt, 2023

LUẬT KHOA

tạp chí

1520 E. Covell Suite B5 - 426, Davis, CA 95616
Văn phòng chính: Đài Bắc, Đài Loan
Tổng biên tập: Trịnh Hữu Long
Ban biên tập: Trần Quỳnh Vi, Phạm Đoan Trang
Mọi thắc mắc, góp ý xin gửi về: bbt@mail.luatkhoa.org

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

2023

Chương trình Transition Promotion
của Bộ Ngoại giao Cộng hòa Séc tài trợ
toàn bộ kinh phí sản xuất số báo này.